

Հավելված 3 – Համապատասխան գնահատում

ՇՄՍԱԳ-ի համար

Մաս 2. Կենսաբազմազանություն

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

- 1 ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ 2
- 2 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ..... 2
- 3 ԲՀՊՏ և ԵՎ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ..... 3
  - 3.1 Պահպանման հատուկ հետաքրքրություն ներկայացնող տարածքների (ՊՀՀՆՏ) Էմերալդ ցանց..... 3
  - 3.2 Այլ պահպանվող տարածքներ և կենսաբազմազանության արժեք ունեցող միջազգայնորեն ճանաչված տարածքներ..... 6
- 4 ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԵՆՍԱՄԻՋԱԿԱՅՆԵՐ ԵՎ ՏԵՍԱԿՆԵՐ..... 10
  - 4.1 Համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող բնակավայրեր..... 10
  - 4.2 Համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող տեսակներ 12
- 5 ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ԷԿՎԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 18
  - 5.1 Ծրագրի ազդեցությունը ԵՄ Կենսամիջավայրերի և թռչունների մասին հրահանգի կենսամիջավայրերի և տեսակների վրա, ... 18
  - 5.2 Ծրագրի ազդեցությունը թեկնածու Emerald ցանցի տարածքների վրա (ՊՀՀՆՏ) . 18
  - 5.3 Ծրագրի ազդեցությունը այլ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության արժեք ունեցող միջազգայնորեն ճանաչված տարածքների վրա 19
- 6 ՄԵՂՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ 21
- 7 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 25
- 8 ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ..... 26

Հավելված 1. ՀՀ ՇՄՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՆԱԽԱԳԾԻ ԵՎ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԷՄԵՐԱԼԴ տարածքների ՀԵՏ ՓՈՒՆԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ /ՀԱՄԸՆԿՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ..... 28

Հավելված 2 ԿԵՆՍԱՄԻՋԱԿԱՅՐԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀՐԱՀԱՆԳԻ ՀԱՎԵԼՎԱԾ Ի-ՈՒՄ ԵՎ ԲԵՌՆԻ ԿՈՆՎԵՆՏԻԱՅԻ 4-ՐԴ ԲԱՆԱԶԵՎՈՒՄ ԹՎԱՐԿՎԱԾ ԿԵՆՍԱՄԻՋԱԿԱՅՐԵՐԻ ԶԱՐՏԵԶԱԳՐՈՒՄ..... 29

ԱՐՅՈՒՍԱԿՆԵՐԻ և ՆԿԱՐՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

- Աղյուսակ 1. Պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության տարածքների սինթետիկ աղյուսակ. Ծրագրի տարածքի հետ կապված կարևորությունը..... 3
- Աղյուսակ 2. ԿԹՏ կարգավիճակառաջացնող տեսակները 8
- Աղյուսակ 3. Ծրագրի ուսումնասիրության տարածքում առկա համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող կենսամիջավայրերի ցանկ 10
- Աղյուսակ 4. Չանգեզուրի՝ Էմերալդ տարածքի թեկնածու համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող տեսակները՝ վտանգված ճանապարհի նախագծի պատճառով 12
- Աղյուսակ 5. Համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող կենսամիջավայրերի և տեսակների, ինչպես նաև Չանգեզուրի ՊՀՀՆՏ –ի ամբողջականության վրա Ծրագրի ազդեցությունը մեղմելու համար առաջարկվող միջոցառումների ցանկը 21
- Նկար 1. Թեկնածու Էմերալդ ցանցի տարածքներ Սիսիան-Քաջարան ճանապարհի ծրագրի շրջակայքում..... 5
- Նկար 2. Կենսաբազմազանության միջազգայնորեն ճանաչված այլ տարածքներ, որոնք համընկնում են ծրագրի հետ..... 7

1 ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հաշվետվությունը (ՇՄԱԳ հատոր 2-ի Հավելված 2. Կենսաբազմազանություն) կազմում է Ծրագրի Համապատասխան գնահատումը: Համապատասխան գնահատումը կազմված է կենսամիջավայրերի մասին 92/43/33C հրահանգի 6(3) և (4) հոդվածներով:

Համապատասխան գնահատումն ավարտվել է՝ հաշվի առնելով կենսամիջավայրերի մասին 92/43/EEC հրահանգի 6(3) և (4) հոդվածների դրույթները: Նատուրա 2000-ի տեղանքների վրա էականորեն ազդող պլանների և նախագծերի գնահատում¹:

Հ.Գ. Այս գեկույցում ներկայացված լուսանկարներն արված են Խորհրդատուների կողմից, եթե այլ բան նշված չէ:

2 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

«Համաձայն Կենսամիջավայրերի մասին 92/43/EEC հրահանգի 6(3) հոդվածի, ցանկացած նախագիծ կամ պլան Նատուրա 2000 կամ Էմերալդ ցանցի տարածքում կամ դրա մերձակայքում պահանջում է համապատասխան գնահատում, որն իրականացվում է ազգային իշխանությունների կողմից՝ համաձայն Եվրոպական հանձնաժողովի ցուցումների, ապահովելով, որպեսզի այն Էական ազդեցություն չունենա տարածքի ամբողջականության վրա: Այն նախագծերը, որոնք առանց ողջամիտ գիտական երկմտանքի չեն կարող ցույց տալ, որ որևէ բացասական ազդեցություն չի լինի տեղանքի պահպանման նպատակների, նրա ամբողջականության կամ Նատուրա2000-ի կամ Էմերալդ ցանցի ամբողջականության վրա, չեն համապատասխանի կենսամիջավայրերի մասին դիրեկտիվին: Երբեմն ազգային իշխանությունները կարող են կենսամիջավայրերի մասին հրահանգի այս պահանջը վերածել «Գերակա հանրային շահի»՝ համաձայն Հրահանգի 6(4) հոդվածի: Ինչպես պահանջվում է նման դեպքերում Բնակավայրերի մասին դիրեկտիվով, փոխհատուցման միջոցները պետք է ապահովեն Նատուրա 2000 (կամ Էմերալդ) ցանցի ընդհանուր համախմբվածության պաշտպանությունը» ([EBRD,PR6 Guidance Note, 2022](#)):

Ծրագրի տարածքի շրջակայքում կենսաբազմազանության կարևորության տարածքների սինթետիկ աղյուսակը ներկայացված է ստորև որպես հիշեցում (ամբողջ ցանկի համար տե՛ս ՇՄԱԳ 2 հատորը), սակայն հաջորդ բաժինը կենտրոնանում է համապատասխան գնահատման նպատակի վրա, որոնք են ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգում և ԵՄ թռչունների հրահանգում թվարկված Էմերալդ ցանցի տարածքները, կենսամիջավայրերը և տեսակները ([Նատուրա 2000 տարածքների կառավարում. Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգի 6-րդ հոդվածի դրույթները 92/43/EEC \(2019/C 33/01\)](#)):

¹https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/natura_2000_assess_en.pdf

Աղյուսակ 1. Պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության տարածքների սինթետիկ աղյուսակ. Ծրագրի տարածքի հետ կապված կարևորությունը

N °	Տարածքի անվանումը	ԲՊՄՍ ԲԳՊՏ կատեգորիա	Տեսակ	Համընկնումը ծրագրի ազդեցության գոտու հետ
1	Արևիք	II	Ազգային պարկ	Ոչ
2	Շիկահող	Ia	Պետական արգելոց	Ոչ
3	«Չանգեզուր» պետական արգելավայր	IV	Արգելավայր	Ծրագրի Սիսիան-Քաջարան ճանապարհի մի մասը, մասնավորապես թունելը, անցնում է Չանգեզուրի արգելավայրի տակով Բարգուշատի լեռնաշղթայով (տես Նկար 1):
4	Խոլստուփ	-	Արգելավայր	Ոչ
5	«Սոսուպուրակ»	IV	Արգելավայր	Ոչ
6	Բողաքար	IV	Արգելավայր	Ոչ
7	Սև լիճ	IV	Արգելավայր	Ոչ
8	Չանգեզուր	-	ԿԹՏ/ԿՐՏ	Համընկնում է (21.3հա, Չանգեզուրի ԿԹՏ/ԿՐՏ 0.09%)
9	Մեղրի (2002)	-	ԿԹՏ/ԿՐՏ	Ոչ
10	Մեղրի (2004)	-	ԿՐՏ	Համընկնում է (114.3հա, Մեղրիի մեծ ԿՐՏ 0.13%)
11	Գորայք (AM0000013)	-	Emerald Network site ASCI.	Ոչ, և մոտ 600մ ճանապարհինախագծից
12	Չանգեզուր (AM0000015)	-	Emerald Network site ASCI.	Համընկնում է՝ Սիսիան-Քաջարան ճանապարհի ծրագրի մի մասը՝ մասնավորապես թունելը, անցնում է Չանգեզուրի ԿԹՏ/ԿՐՏ տակով Բարգուշատի լեռնաշղթայով (տեսնկարՆկար 1)
13	Տաթև (AM0000016)	-	Emerald Network site ASCI.	Ոչ, և մոտ 25մ ճանապարհինախագծից(կամուրջԼորածորգետիվրա)

Համապատասխան գնահատումն ընդգրկում է Էմերալդ ցանցի տեղամասերը և դրանց հարակից բնակավայրերը և տեսակները, որոնք թվարկված են կենսամիջավայրերի մասին ԵՄ հրահանգում և ԵՄ թռչունների մասին հրահանգում, ինչպես նշված է Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգի 92/43/EEC 6(3) հոդվածում: ՎԶԵԲ-ի խնդրանքով այս գնահատման մեջ ներկայացված է նաև Ծրագրի տարածքի հետ համընկնող կենսաբազմազանության համար կարևոր այլ տեսակի տարածքների վրա ազդեցությունը:

3 ԲԳՊՏ և ԵՎ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԵՆՍԱԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՆԵՐ

3.1 Պահպանման հատուկ հետաքրքրությունն ներկայացնող տարածքների (ՊՐՀՆՏ) Էմերալդ ցանց

Եվրոպայի վայրի բնության և կենսամիջավայրերի² պահպանման մասին 1979թ. Բեռնի կոնվենցիայի ներքո ստեղծված Էմերալդ ցանցը օրինականորեն ճանաչված և

²<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A21979A0919%2801%29>

պահպանվող բարձր կենսաբազմազանությամբ տարածքներն են, որոնց նպատակն է ապահովել վայրի բնության և նրա բնական միջավայրերի երկարաժամկետ պահպանությունը և խթանել կայուն փոխազդեցությունը մարդկանց և բնության միջև³:

Հայաստանը ստորագրել է Բեռնի կոնվենցիան 2006-ին և վավերացրել 2008-ին: Այդ ժամանակից ի վեր երկիրն աշխատել է Էմերալդ ցանցի ստեղծման վրա և ցուցակագրել է ավելի քան 110 տեսակ, որոնք պահանջում են պահպանություն և կենսամիջավայրի պահպանում՝ համաձայն Բեռնի կոնվենցիայի №4 (1994) և №6 բանաձևերի (1998):

2022 թվականի դեկտեմբերի դրությամբ Հայաստանը պաշտոնապես չէր ընդունել Էմերալդ ցանցի տարածքներ: Այնուամենայնիվ, ՀՀ տարածքում գտնվող 23 տեղամաս պաշտոնապես առաջադրվել է որպես Էմերալդ տարածքների թեկնածու (Եվրոպական վայրի բնության և բնական միջավայրերի պահպանման կոնվենցիայի 42-րդ նիստը, 2022 թ.)⁴: Այդ տարածքներից վեցը գտնվում են Սյունիքի մարզում, որոնցից երեքը՝ Ծրագրի անմիջական մոտակայքում (մյուսները նախատեսված են)։

- Գորայքի տարածք (կոդը AM0000013)-274,4 հա,
- Չանգեզուրի տարածք (կոդը AM0000015)–49,066.6 հա,
- Տաթևի տարածք (կոդը AM0000016)–14,873.1 հա,

---

³<https://www.worldbank.org/en/country/armenia/brief/the-emerald-network-in-armenia-progress-challenges-and-the-future>

⁴Պաշտոնապես առաջադրված թեկնածու է մեր այդ ցանցի տարածքների թարմացված ցուցակը (Դեկտեմբեր 2022), 2022.CONVENTION ON THE CONSERVATION OF EUROPEAN WILDLIFE AND NATURAL HABITATS. <https://rm.coe.int/pa09e-2022-updated-list-officially-nominated-candidate-emerald-sites/1680a93c85>

Նկար 1. Թեկնածու էմերալդ ցանցի տարածքներ Սիսիան-Քաջարան ճանապարհի ծրագրի շրջակայքում

Ճանապարհի նախագիծն անցնում է Գորայքի տարածքով KM 3+000 և KM 5+000 ամենամոտը մոտ 600 մ հեռավորության վրա, իսկ Բարգուշատի թունելը (երկարությունը՝ 8,640 մ, 27+130 կմ և 35+770 կմ միջակայքում) անցնում է Չանգեզուրի թեկնածու էմերալդ տարածքի տակով: Ի վերջո, Սիսիան-Շենաթաղ ճանապարհահատվածը Դարբաս բնակավայրի մոտ հարում է Տաթևի թեկնածու էմերալդ տարածքին (մոտ 25 մ հեռավորության վրա, տես Նկար 2):

Քանի որ այս երեք տարբեր ՊՅՅՆՏ-ի համար չկան կառավարման պլաններ, դրանց պահպանման նպատակները ներկայացված են իրենց համապատասխան ստանդարտ տվյալների ձևերում, մասնավորապես.

- **Գորայք** ՊՅՅՆՏ: Հիմնականում թռչունների տեսակների և որոշ կենսամիջավայրերի պահպանման համար(Էմերալդ տարածք [AM0000013 SFD, 2022](#)),
- **Չանգեզուր** ՊՅՅՆՏ: Մարգագետնային-տափաստանային, ենթալպյան և ալպյան Էկոհամակարգերի պահպանության (Հայաստանի Հանրապետություն, Բնապահպանության նախարարություն, [2014](#)), և հազվագյուտ կենսամիջավայրերը և անհետացող բույսերի և կենդանիների տեսակների պաշտպանության համար ([Էմերալդ տարածք AM0000015 SFD, 2022](#)),և
- **Տաթև** ՊՅՅՆՏ: Հազվագյուտ կենսամիջավայրերի և անհետացող բույսերի և կենդանիների տեսակների պաշտպանության համար ([Էմերալդ տարածք AM0000016 SFD, 2022](#)).

2023թ. մայիսին ՀՀ Շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ) հետ անցկացված խորհրդակցությունը պարզել է, որ նախարարությունը Ծրագրի և թեկնածու Էմերալդ տարածքների միջև համընկնումներ չի հայտնաբերել (տես Բաժին 8 և Հավելված 1): Այսպիսով, ՇՄՆ-ի կողմից առաջարկվող Ծրագրի առնչությամբ ոչ մի Համապատասխան գնահատում չի ակնկալվում:

2017 թվականին ԵՄ և Ատոմային Էներգիայի եվրոպական համայնքը և նրանց անդամ պետությունները մի կողմից և Հայաստանի Հանրապետությունը մյուս կողմից ստորագրել են համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագիրը, (JOIN/2017/037 եզրափակիչ - 2017 թ. /0238 (NLE))⁵. Սույն Համաձայնագրում նշված իր պարտավորությունների թվում Հայաստանը պետք է ներմուծի Խորհրդի 1992 թվականի մայիսի 21-ի 92/43/EC հրահանգի բնական միջավայրերի և վայրի կենդանական ու բուսական աշխարհի պահպանման մասին դրույթները:

- Ազգային օրենսդրության ընդունում և իրավասու մարմնի/ների նշանակում
- Տարածքների գույքագրման նախապատրաստում, այդ տարածքների նշանակում և դրանց կառավարման առաջնահերթությունների սահմանում (ներառյալ պոտենցիալ Էմերալդ տարածքների գույքագրման ավարտը և այդ տարածքների պաշտպանության և կառավարման հաստատումը) (հոդված 4);
- Նման տարածքների պահպանման համար անհրաժեշտ միջոցառումների սահմանում, ներառյալ համաֆինանսավորումը (հոդվածներ 6 և 8);

Ըստ ՇՄՆ-ի հետ 2023 թվականի հունիսին կայացած խորհրդակցությունների՝ Հայաստանն այդ պարտավորությունների իրականացման աշխատանքները կավարտի 2025 թ.:

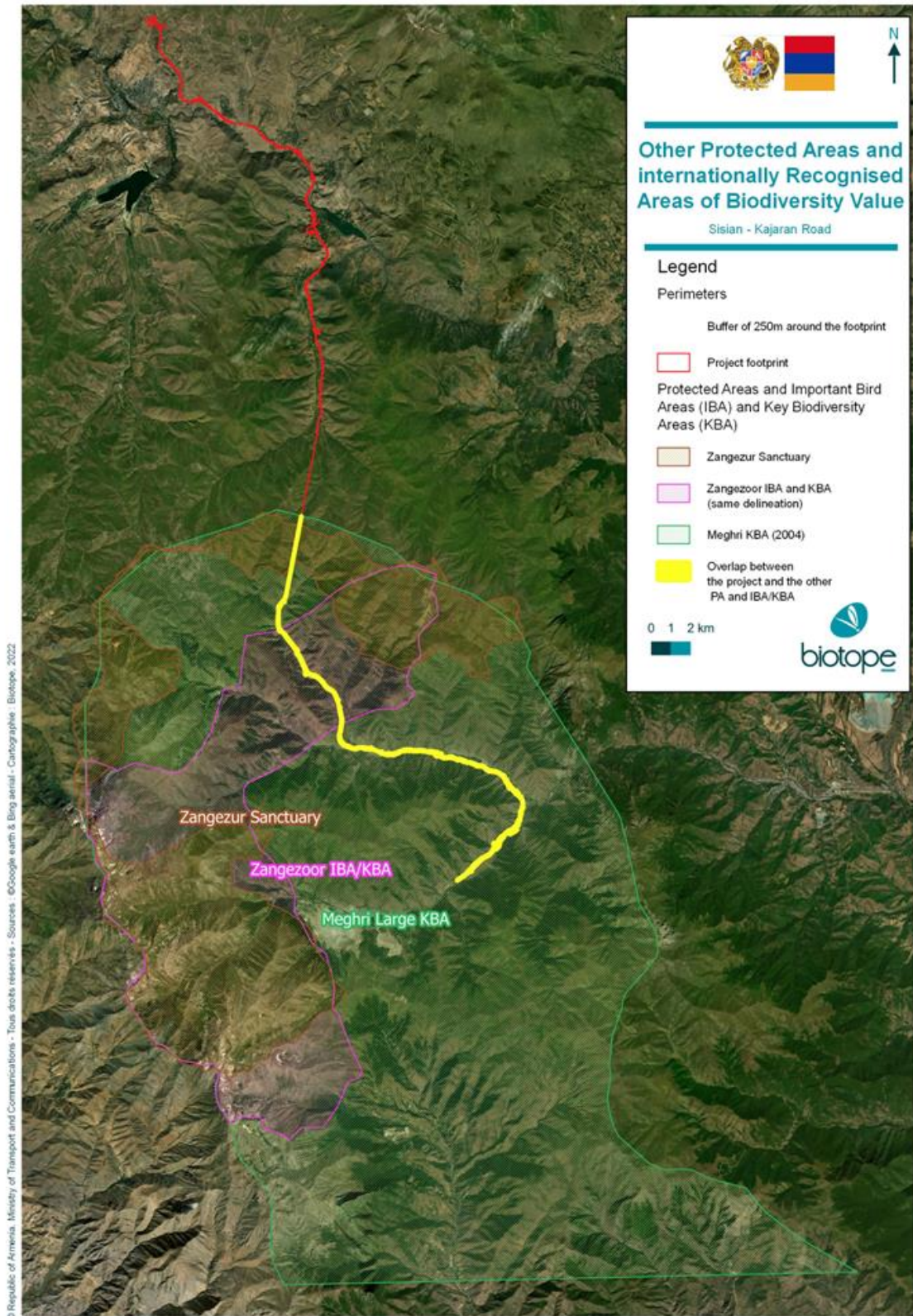
3.2 Այլ պահպանվող տարածքներ և կենսաբազմազանության արժեք ունեցող միջազգայնորեն ճանաչված տարածքներ

Ի լրումն վերը ներկայացված ՊՅՅՆՏ-ի, կան կենսաբազմազանության կարևոր չորս տարածք, երեքը՝ միջազգային նշանակության և մեկը՝ տեղական նշանակության (տես Նկար 2):

- Չանգեզուրի արգելավայր (տեղական նշ.)

⁵<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017JC0037>

- Զանգեզուրի կարևոր թռչնաբանական տարածք (ԿԹՏ, AM017) և կարևոր կենսաբազմազանության տարածք (ԿԿՏ) (նույն սահմանազծումը); և
- Մեղրի (2004) ԿԿՏ.

Նկար 2. Կենսաբազմազանության միջազգայնորեն ճանաչված այլ տարածքներ, որոնք համընկնում են ծրագրի հետ

Նրանք չունեն կառավարման պլաններ ⁶ կամ այլ փաստաթղթեր՝ իրենց պահպանության նպատակները մանրամասնորեն բացահայտելու համար, սակայն հիմնավորում ստացած տեսակները ներկայացված են ստորև:

3.2.1 Չանգեզուրի արգելավայր

Բարգուշատի լեռնաշղթայով անցնող թունելն անցնում է Չանգեզուր արգելավայրի տակով, իսկ թունելի մուտքն ու ելքը գտնվում են արգելավայրից դուրս (տես Նկար 2):

Չանգեզուրի արգելավայրը (25,711.6 հա) նախատեսված է տարածքի ալպյան, ենթալպյան և ալպյան-տափաստանային էկոհամակարգերի պաշտպանության և Հայկական մուֆլոնի (*Ovis gmelinii gmelinii*) կենսամիջավայրի պահպանման համար:

3.2.2 Zangezur IBA and KBA Չանգեզուրի ԿԹՏ և ԿԿՏ

Առաջարկվող ճանապարհի Քիրս-Գեղի հատվածն անցնում է Չանգեզուրի ԿԹՏ-ով (ծրագրի տարածքի 21.3 հա համընկնում): Չանգեզուրի ԿԹՏ-ն զբաղեցնում է 23236 հա և բնութագրվում է արհեստական/ցամաքային, անտառային, խոտածածկ և քարքարոտ (օրինակ՝ ներքին ժայռեր, լեռնագագաթներ) կենսամիջավայրերով: Չանգեզուրի ԿԹՏ հրահրող տեսակները բերված են **Աղյուսակ 2-ում**:

Աղյուսակ 2. ԿԹՏ կարգավիճակառաջացնող տեսակները

Տեսակ	Արդի ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակի կատեգորիա	Սեզոն	Հաշվարկված պոպուլյացիա	ԿԹՏ չափանիշները*
Վայրի հնդկահավ <i>Tetraogallusca spius</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	բնադրման	200-300 առանձնյակ	A3, B2
Կովկասյան մայրեհավ <i>Lyrurus mlokosiewiczi</i>	<u>Վտանգման սպառնացող վիճակի նմուզանվող տեսակ (NT)</u>	բնադրման	20-40 առանձնյակ	A2, A3, B2
Գառնանգղ <i>Gypaetus barbatus</i>	<u>Վտանգման սպառնացող վիճակի նմուզանվող տեսակ (NT)</u>	բնադրման	1-2 բնադրող զույգ	B2
Գիշանգղ <i>Neophron percnopterus</i>	Վտանգված (EN)	բնադրման	3-5 բնադրող զույգ	A1, B2
Քարարծիվ <i>Aquila chrysaetos</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	բնադրման	2-4 բնադրող զույգ	B2

* Համաշխարհային ԿԹՏ չափանիշներ.

- A1: Գլոբալ վտանգված տեսակներ
- A2: Սահմանափակ տարածվածությամբ տեսակներ (գլոբալ տարածվածությունը <50,000 km²)
- A3: Բիռոռեզիոնով սահմանափակված խումբ (Գլոբալ պոպուլյացիայի առնվազն 95%-ը պետք է սահմանափակվի մեկ կենսատարածաշրջանով, համաձայն WWF-ի բիոմ-տիրույթի դասակարգմանը)

⁶ Չանգեզուրի կենսոլորտային համալիրի կառավարման պլանը մշակման վաղ փուլում է: Կառավարման պլաններ են մշակվել Հայաստանի միայն շատ քիչ պահպանվող տարածքների համար (տե՛ս «ՀՀ բնության հատուկ պահպանվող տարածքների պահպանության և օգտագործման ռազմավարությունը և պետական ծրագիրը», ՀՀ բնապահպանության նախարարությունը՝ Անդրսահմանային միացյալ քարտուղարության ֆինանսավորմամբ: KfW-ի կողմից (http://www.epiu.am/wp-content/uploads/2017/12/hatuk_pahpan_eng.pdf):

Տարածաշրջանային ԿԹՏ չափանիշներ - Տեսակներ, որոնց արեալի մեծ մասը սահմանափակված է տարածաշրջանով

Չանգեզուրի ԿԿՏ-ն⁷ ճշգրտորեն համապատասխանում է Չանգեզուրի ԿԹՏ-ին (ունի նույն տարածքը՝ 23,236 հա: Չանգեզուրի ԿԿՏ չափանիշները խթանող կենսաբազմազանության տարրերը նույն հինգ թռչնատեսակներն են, որոնք ներկայացված են Ադյուսակ 2-ում):

3.2.3 Մեղրու ԿԿՏ

Մեղրու ԿԿՏ⁸-ն վերջին անգամ գնահատվել է 2004 թվականին (123,647 հա), այն գրեթե ամբողջությամբ ընդգրկում է Չանգեզուրի ԿԹՏ/ԿԿՏ-ն և Սյունիքի մարզի զգալի մասը, ներառյալ Ծրագրի տարածքի 114,33 հա: Մեղրիի ավելի մեծ ԿԿՏ-ի չափորոշիչները գործարկող տեսակներն են՝ Բեզդարյան այծը (*Capra aegagrus*), ջրասամույրը (*Lutra lutra*), Մուֆլոնը (*Ovis orientalis*), Միջերկրածովյան կրիան (*Testudo graeca*) և Կովկասյան մայրեհավը (*Lyrurus mlokosiewiczi*): Ավելի մեծ Մեղրու ԿԿՏ-ն նկարագրված է Կովկասի կենսաբազմազանության թեժ կետի CEPF-ի Էկոհամակարգի բնութագրում (Արևելյան փոքր Կովկասի թեժ կետ)⁹:

---

⁷ <http://www.keybiodiversityareas.org/site/factsheet/19768>. Գնահատման տարի 2002.

⁸ <http://www.keybiodiversityareas.org/site/factsheet/46744>. Գնահատման տարի 2004.

⁹ https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjgktCwkL_wAhWSmRQKHTCYBpwQFjABegQIBBAD&url=https%3A%2F%2Fwww.cepf.net%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Ffinal.caucasus.ep_pdf&usq=AOvVaw3RxW3qMFqtsiqpWnX-VHJa

4 ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԵՆՍԱՄԻՋԱՎԱՅՆԵՐ ԵՎ ՏԵՍԱԿՆԵՐ

Ծրագիրը կիրականացվի փիրուն Էկոհամակարգերի և հարակից կենդանական և բուսական աշխարհի տեսակների տարածքում, որոնցից շատերը թվարկված են ԵՄ Բնակավայրերի մասին հրահանգում և թռչունների մասին հրահանգում և Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ կամ 6-րդ բանաձևերում: Դրանք դիտարկվում են սույն Համապատասխան գնահատման մեջ: Ծրագիրը կիրականացվի փիրուն Էկոհամակարգերի և հարակից կենդանական և բուսական աշխարհի տեսակների տարածքում, որոնցից շատերը թվարկված են ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգում և թռչունների մասին հրահանգում և Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ կամ 6-րդ բանաձևերում: Դրանք դիտարկվում են սույն Համապատասխան գնահատման մեջ:

4.1 Համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող բնակավայրեր¹⁰

Նախագծված ճանապարհի յուրաքանչյուր կողմում 250 մ բուֆերային տարածքը (500 մ բուֆեր) համընկնում է այն կենսամիջավայրերի հետ, որոնք թվարկված են ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգում և Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ բանաձևում Չանգեզուրի թեկնածու Էմբրալո տարածքում (տե՛ս Biogeotech-ի բազային զեկույցը (2022)): Այս բուֆերի երկայնքով ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգի I հավելվածում կամ Բեռնի 4-րդ Բանաձևում թվարկված կենսամիջավայրերի քարտեզագրման ատլասը ներկայացված է Հավելված 2-ում:

Աղյուսակ 3. Ծրագրի ուսումնասիրության տարածքում առկա համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող կենսամիջավայրերի ցանկ

Եվրոպական բնության տեղեկատվական համակարգ (EUNIS)		ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ ¹¹		Ազդեցության տակ գտնվող տարածքը ¹² (հա)	Ազդեցության %	SDA տարածքը (հա)	SDA%	Տարածք 250 մ բուֆերային գոտում ¹³ (հա)	250 մ բուֆերային գոտում %
Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը	Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը						
C2.	Մակերևութային հոսող ջրեր	3240	Alpine rivers and their ligneous vegetation with <i>Salix elaeagnos</i> Ալպյան գետերը և դրանց բնափայտային բուսականությունը Ձիթապտղային ուռենիով (<i>Salix elaeagnos</i>)	/	/	/	/	1.32	0.05

¹⁰ Այս գնահատման մեջ հաշվի են առնվել միայն ԵՄ բնակավայրերը, որոնք հատվում են ճանապարհի գծի շուրջ 500 մ բուֆերով (Առաջարկվող ճանապարհից ավելի հեռու բնակավայրերը բացառված են, քանի որ դրանց վրա հնարավոր ազդեցություններ չկան):

¹¹ «*» կոդերը համապատասխանում են ԵՄ Բնակավայրերի դիրեկտիվի առաջնահերթ բնակավայրերին:

¹² Առանց թունելների տարածքները հաշվի առնելու:

¹³ Առանց թունելների տարածքները հաշվի առնելու:

Եվրոպական բնության տեղեկատվական համակարգ (EUNIS)		ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ ¹¹		Ազդեցության տակ գտնվող տարածքը ¹² (հա)	Ազդեցության %	SDA տարածքը (ha)	SDA%	Տարածք 250 մ բուժերային գոտում ¹³ (հա)	250 մ բուժերային գոտում %
Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը	Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը						
E1.2	Բազմամյա կրային խոտհարքներ և հիմնական տափաստաններ	6190	Ռուպիկոլային պանոնիկ խոտհարքներ (Stipo-Festucetalia pallentis)	72.41	27.3	22.3	18.51	632.6	24.44
		62A0	Արևելյան ենթամիջերկրածովյան չոր խոտհարքներ (Scorzoneratalia villosae)	1.43	0.5	/	/	7.61	0.29
E1.4	Միջերկրածովյան բարձր խոտ դառը օշինդր՝ Artemisia(օշինդր)՝ տափաստաններ	6240*	Ենթապանոնիկ տափաստանային խոտհարքներ	6.61	2.50	/	/	71.84	2.77
E4.	Ալպյան և ենթալպյան խոտհարքներ	6170	Ալպյան և ենթալպյան կրային խոտհարքներ	15.72	5.9	/	/	9.77	0.38
F3.1.	Բարեխառն թավուտներ և մացառ	40A0*	Ենթամայրցամաքային պերիպանոնիկ մացառ	20.72	7.80	/	/	204.09	7.88
G1.	Լայնատերև անտառ	9160	<i>Ենթատլանտյան և միջնատեղրոպական կաղնու կամ կաղնու- բոխու(Carpinion-betuli) անտառներ</i>	15.63	5.9	/	/	241.41	9.32
G1.A	Մեզո- և Եվրոֆիկ կաղնու, բոխու, հացենու, սոսու, լորենու, կնձնու և նմանատիպ անտառներ	9170	Կաղնու-բոխու (Galio-Carpinetum) անտառներ	2.21	0.8	/	/	26.33	1.02
G1.11	Գետի ուռենու անտառ	92A0	Ուռենի սպիտակի(<i>Salix alba</i>) և Բարդի սպիտակի(<i>Populus alba</i>) պատկերասրահային անտառները	3.27	1.2	/	/	149.7	5.78
G3.9.	Coniferous woodland dominated by Cupressaceae Փշատեր և անտառներ, որտեղ գերակշռում են Նոճագգիները (Cupressaceae)	5210	Բնափայտային մատորրալներ (Arborescent matorral) գիհու(<i>Juniperus spp.</i>) հետ	30.43	11.5	/	/	221.39	8.55
H3.2	Հիմնական և ծայրահեղիմնական	8210	Քազմոֆիտ բուսականությամբ կրաքարային ժայռոտ լանջեր	8.54	3.2	0.04	0.03	69.85	2.70

Եվրոպական բնության տեղեկատվական համակարգ (EUNIS)		ԵՄ կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ ¹¹		Ազդեցության տակ գտնվող տարածքը ¹² (հա)	Ազդեցության %	SDA տարածքը (ha)	SDA%	Տարածք 250 մ բուֆերային գոտում ¹³ (հա)	250 մ բուֆերային գոտում %
Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը	Կոդ	Կենսամիջավայրի անվանումը						
	ներքին ժայռեր								
Կենսամիջավայրեր, որոնք թվարկված չեն Կենսամիջավայրերի մասին Հրահանգի I հավելվածում կամ Բեռնի կոնվենցիայի 4-րդ բանաձևում (URBAN և այլն):				88.60	33.4	98	81.46	952.96	36.81
ԸՆԴԱՄԵՆԸ				265.56	100%	120.31	100%	2588.87	100%

4.2 Համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող տեսակներ¹⁴

Մտավոր թվերը գնահատվում են գրականության և տարբեր համապատասխան ոլորտներում մասնագիտացած ազգային փորձագետների տվյալների հիման վրա (ներառյալ Չանգեզուր արգելավայրի և WWF-Հայաստանի աշխատակիցների հետ խորհրդակցությունները):

Աղյուսակ 4. Չանգեզուրի՝ Էմերալդ տարածքի թեկնածու համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող տեսակները՝ վտանգված ճանապարհի նախագծի պատճառով

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՄ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամ կենսամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կոնվենցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր ճակատագրի տարածքում
Ցամաքային կաթնասուններ							
Խայտաքիս	<i>Vormelaperegusna</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հնարավոր Նստակյաց	/
Ջրասամույր	<i>Lutralutra</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակի մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված (EN)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	6-10 առանձնյակ
Բեզդարյան այծ	<i>Capra aegagrus</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II, IV	Բանաձև 6	Նստակյաց	100-150

¹⁴Համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող տեսակները վերցված են Չանգեզուրի Էմերալդ տարածքի ստանդարտ տվյալների ձևաչափերից:

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՍ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամ կենսամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կոնվենցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր շահույթի տարածքում
				Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ			առանձնյակ
Հայկական մուֆլոն	<i>Ovis gmeliniigmelinii</i>	Վտանգման սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	-	Հնարավոր Նստակյաց	15-50 առանձնյակ
Գորշ առջ	<i>Ursus arctos</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	5-10 առանձնյակ
Գորշ գայլ	<i>Canis lupus</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	20-35 առանձնյակ
Անտառային կատու	<i>Felis silvestris</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	-	Նստակյաց	2-7 առանձնյակ
Սովորական լուսան	<i>Lynx lynx</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	5-8 առանձնյակ
Առաջավոր ասիական (Կովկասյան) ընձառյուծ	<i>Panthera pardus saxicolor</i>	Խոցելի տեսակ (VU) Ենթատեսակը: Վտանգված(EN) ¹⁵	Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ (CR)	-	Բանաձև 6	Հնարավոր միգրացիա	1-2 առանձնյակ
Չղջիկներ							
Սովորական երկարաթև չղջիկ	<i>Miniopterus schreibersii</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Սրականջ գիշերաչղջիկ	<i>Myotis blythii</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Եռագույն գիշերաչղջիկ	<i>Myotis emarginatus</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի	Բանաձև 6	Սննդավայր	/

¹⁵Stein, 2020.

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՍ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամկենսամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կուլվեսցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր քանակությունը տարածքում
				մասին հրահանգ			
Բլազիուսի պայտաքիթ չղջիկ	<i>Rhinolophus blasii</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Հարավային պայտաքիթ	<i>Rhinolophus euryale</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Մեծ պայտաքիթ	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Փոքր պայտաքիթ	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	/
Մեհելիի պայտաքիթ	<i>Rhinolophus mehelyi</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	/
Թռչուններ							
Գառնանգղ	<i>Gypaetus barbatus</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	1-2 առանձնյակ
Գիշանգղ	<i>Neophron percnopterus</i>	Վտանգված(EN)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	1-2 առանձնյակ
Սև անգղ	<i>Aegyptius monachus</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	1-3 առանձնյակ
Սպիտակագլուխ անգղ	<i>Gyps fulvus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	1-6 առանձնյակ
Ցախաքլորաորս	<i>Accipiter gentilis</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	-	Բնադրող	1-2 Բնադրող զույգ

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՍ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամ վեժամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կոնվենցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր քանակությունը տարածքում
Եվրոպական ճնճղաճուռակ	<i>Accipiter brevipes</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հնարավոր միգրացիա	1-5 առանձնյակ
Երկնագույն ալկիոն	<i>Alcedo atthis</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	8-16 Բնադրող զույգ
Դաշտային ձիաթռչնակ	<i>Anthus campestris</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հնարավոր միգրացիա	10-100 առանձնյակ
Քարարծիվ	<i>Aquila chrysaetos</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Սննդավայր	2-3 առանձնյակ
Փոքր արտուկտ	<i>Calandrella brachydactyla</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	50-100 առանձնյակ
Այծկիթ	<i>Caprimulgus europaeus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	3-5 Բնադրող զույգ
Օձակեր արծիվ	<i>Circaetus gallicus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	1-2 Բնադրող զույգ
Փոքր եկթարծիվ	<i>Clanga pomarina</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	1-2 Բնադրող զույգ
Դաշտային մկնաճուռակ	<i>Circus cyaneus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	1-5 առանձնյակ
Ներկարար	<i>Coracias garrulus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	2-6 Բնադրող զույգ
Սև արագիլ	<i>Ciconia nigra</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելիտեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	1-2 առանձնյակ
Սիրիական փայտփոր	<i>Dendrocopos syriacus</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	20-30 Բնադրող զույգ

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՍ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամ վեժամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կոնվենցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր քանակությունը տարածքում
Միջին փայտփոր	<i>Leiopicus medius</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	1-2 Բնադրող զույգ
Այգու դրախտապան	<i>Emberiza hortulana</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	100-200 Բնադրող զույգ
Փոքր ճանճորս	<i>Ficedula parva</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	10-100 առանձնյակ
Կիսասպիտակավիզ ճանճորս	<i>Ficedula semitorquata</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	10-100 առանձնյակ
Ժուլյան	<i>Lanius collurio</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	70-120 առանձնյակ
Սևաճակատ շամփրուկ	<i>Lanius minor</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	10-50 առանձնյակ
Անտառային արտույտ	<i>Lullula arborea</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	50-110 Բնադրող զույգ
Կապտափող սոխակ	<i>Luscinia svecica</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	20-35 Բնադրող զույգ
Տափաստանային արտույտ	<i>Melanocorypha calandra</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	50-100 առանձնյակ
Կարմրակտուց ճայ	<i>Pyrhacorax pyrrhacorax</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Բնադրող	5-10 Բնադրող զույգ
Ճուռականման շահրիկ	<i>Sylvia nisoria</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված I Թռչունների մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Միգրացիա	10-30 առանձնյակ
Միջատներ							
Արջաթիթեռ Յերա	<i>Euplagia quadripunctaria</i>	Քիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված(EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Մշտական (Նստակյաց)	/

Հայերեն անվանումը	Գիտական անվանումը	ԲՊՄՍ Կարմիր ցուցակ	ՀՀ Կարմիր գիրք	Թռչունների կամ կենսամիջավայրերի ԵՄ հրահանգ	Բեռնի կոնվենցիա	Տարածքի օգտագործումը	Մտավոր շահ կապը և տարածքում
Ապոլլոն	<i>Parnassius apollo</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	-	Մշտական (Նստակյաց)	100-300 առանձնյակ
Կաղնու մեծ երկարաբերդիկ	<i>Cerambyx cerdo</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Մշտական (Նստակյաց)	/
Ալպյան ռոզալիա	<i>Rpsalia alpina</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Վտանգված (EN)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Մշտական (Նստակյաց)	/
Սողուններ							
Միջերկրածովյան կրիա	<i>Testudo graeca</i>	Խոցելի տեսակ (VU)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	10-100
Ճահճային կրիա	<i>Emys orbicularis</i>	Վտանգված սպառնացող վիճակին մոտ գտնվող տեսակ (NT)	Վտանգված (EN)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Նստակյաց	10-100
Կասպիական կրիա	<i>Mauremys caspica</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված II, IV Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հանդիպման ցածր հավանական ուղթուն	/
Ձկներ							
Ոսկեգույն ծածան	<i>Sabanejewia aurata</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Տվյալների անբավարարություն (DD)	Հավելված II Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հանդիպման ցածր հավանական ուղթուն	/
Հաշամ	<i>Aspius aspius</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Խոցելի տեսակ (VU)	Հավելված II, V Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հանդիպման ցածր հավանական ուղթուն	/
Ճանար	<i>Luciobarbus capito</i>	Զիչ մտահոգող (LC)	Վտանգված (EN)	Հավելված V Կենսամիջավայրերի մասին հրահանգ	Բանաձև 6	Հանդիպման ցածր հավանական ուղթուն	/

5 ՀԱՎԱՆԱԿԱՆ ԷԱԿԱՆ ԱՉԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

5.1 Ծրագրի ազդեցությունը ԵՄ Կենսամիջավայրերի և թռչունների մասին հրահանգի կենսամիջավայրերի և տեսակների վրա,

Ծրագրի ազդեցությունը կենսաբազմազանության վրա տեղի կունենա.

- Շինարարական փուլում,
- Շահագործման և պահպանման փուլում:

Ազդեցությունները կարող են սահմանվել իրենց մեծությամբ (5 մակարդակի սանդղակով՝ «բարձրից» մինչև «ոչ մի փոփոխություն» (տես մեթոդաբանության համար հատոր 1)), որը ներառում է հատկապես ազդեցության հետադարձելիությունը, ժամանակավորությունը (մշտական/ժամանակավոր), հավանականությունը և չափը:

Կենսաբազմազանության և Էկոհամակարգային ծառայությունների (ներառյալ PBF և CH գործարկիչները) վրա հնարավոր ազդեցություններն են.

- Բնակավայրերի կորուստը,
- Կենսամիջավայրերի դեգրադացիան, մասնատումը և ոչնչացումը (բուսական տարածքների մաքրումը, հողային աշխատանքները, հողի և/կամ ջրային հոսքերի աղտոտման վտանգը, թթվային ապարների դրենաժի վտանգը և այլն),
- Բուսատեսակների ոչնչացումը (բուսականության մաքրումը և հողային աշխատանքները),
- Կենդանական աշխարհի տեսակների մահացության աճը (բախում, տեսակների կենսամիջավայրերի և Էկոլոգիական կապի կորուստ, միգրացիայի ուշացում, որսագողության ավելացում և այլն),
- Խոշոր կաթնասունների տեսակների Էկոլոգիական կապի կորուստը (ենթակառուցվածքը հատում է վայրի բնության միջանցքները և գործում է որպես արգելք),
- Կենդանական աշխարհի տեսակների վտանգումը փոշուց, աղմուկից և լուսային աղտոտվածությունից (շինարարական մեքենաներ, բազային ճամբարներ, երթևեկություն, ենթակառուցվածքների լուսավորություն),
- Ջրային ֆաունայի տեսակների վտանգումը և վնասը ջրի աղտոտումից (պատահական իրադարձություններ), ստվածքների վերականգնումը,
- Ինվազիվ օտար տեսակների ներմուծումը և տարածումը,
- Եզրային Էֆեկտը և
- Նախկինում հեռավոր բնական տարածքի հասանելիության ընդլայնման արդյունքում առաջացած ազդեցությունները

5.2 Ծրագրի ազդեցությունը թեկնածու Emerald գանգի տարածքների վրա (ՊՅՅՆՏ)

Ճանապարհի նախագիծը նախատեսվում է մի տարածաշրջանում, որտեղ նշանակվել են տարբեր մասշտաբների մի քանի պահպանվող տարածքներ (տես Բաժին 2), ներառյալ հետևյալ թեկնածու Էմերալդ գանգի տարածքները.

- Գորայքի թեկնածու Էմերալդ գանգի տարածքը (AM0000013 ՊՅՅՆՏ);
- Չանգեզուրի թեկնածու Էմերալդ գանգի տարածքը (AM0000015 ՊՅՅՆՏ);
- Տաթևի Էմերալդ գանգի տարածքը (AM0000016 ՊՅՅՆՏ)

Գորայքի թեկնածու Էմերալդ գանգի տարածքը (AM0000013 ՊՅՅՆՏ)

Հնարավոր ազդեցությունները տարածքի ամբողջականության վրա.

Ծրագիրը և նրա տարբեր ենթակառուցվածքները չեն համընկնում այս տարածքի հետ (Տես նախագծի հեռավորությունները **Աղյուսակ 1-ում** և **Նկար 1-ում**), այնպես որ կենսամիջավայրերի և դրանց ամբողջականության վրա հնարավոր ազդեցություններ չկան, հատկապես, երբ ճանապարհի նախագիծն անցնում է արևելյան սահմանի մոտով: Դա քաղաքային տարածք է, ուստի վատ էկոլոգիական զգայունությամբ: Այս տարածքի հիմնական արժեքները նույնպես չեն գործում, քանի որ պլանավորված ճանապարհն անցնում է տեղանքի ծայրամասով:

2անգեզուրի թեկնածու Էմերալդ ցանցի տարածքը (AM0000015 ՊՅՅՆՏ)

Հնարավոր ազդեցությունները տարածքի ամբողջականության վրա.

Ծրագրի 2200 մետր համընկնումը 2անգեզուրի ՊՅՅՆՏ-ի հետ կլինի 100% ստորգետնյա, քանի որ Բարգուշատի թունելի մուտքերը նախատեսված են տեղանքից դուրս, թունելի վերևում օդափոխման հորեր նախատեսված չեն և երկու մուտքերի արանքում նախատեսված չեն հասանելի ճանապարհներ: Ուստի համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող կենսամիջավայրերի վրա ազդեցություններ դժվար թե լինեն:

Առաջարկվող ճանապարհի ամենամոտ մակերեսային հատվածները կլինեն իրար մոտ. 2անգեզուր Էմերալդ տարածքի սահմաններից 1200 մ հեռավորության վրա (մուտքի հարավային կողմում): Այնուամենայնիվ, ինչպես ցույց է տալիս §5.1-ը, թունելի կառուցման ընթացքում պայթեցման գործողությունները կարող են ժամանակավորապես խանգարել համայնքի համար հետաքրքրություններ կայացնող կենդանական աշխարհին, ինչպիսիք են խոշոր կաթնասունները, բնադրող թռչունները և չրջիկները, ուստի պետք է իրականացվեն մեղմացնող միջոցառումներ: (տես հաջորդ բաժինը):

Տաթևի Էմերալդ ցանցի տարածքը (AM0000016 ՊՅՅՆՏ)

Հնարավոր ազդեցությունները տարածքի ամբողջականության վրա.

Ծրագիրը և դրա տարբեր ենթակառուցվածքները չեն համընկնում այս տարածքի հետ (տես՝ ծրագրի հեռավորությունները **Աղյուսակ 1-ում** և **Նկար 1-ում**), հետևաբար, նրա կենսամիջավայրերի և ամբողջականության վրա պոտենցիալ ուղղակի ազդեցություններ չկան: Այնուամենայնիվ, Լորածոր գետի վրայով անցնող կամրջի շինարարական աշխատանքների ընթացքում հնարավոր են անուղղակի ազդեցություններ համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող ջրային և կիսաջրային կենդանատեսակների վրա, ինչպիսիք են Ջրասամույրը (*Lutra lutra*), Ոսկեգույն ծածանը (*Sabanejewia aurata*), Հաշամը (*Aspius aspius*) և Ճանարը (*Luciobarus capito*), ջրի պոտենցիալ աղտոտման (պատահական իրադարձությունների), նստվածքների վերականգնման և/կամ փոշու, աղմուկի և լույսի խանգարումների պատճառով: Համայնքային հետաքրքրություններ կայացնող այս ջրային և կիսաջրային տեսակները գնահատվում են «հազվադեպից» մինչև «շատ հազվադեպ» Տաթևի **ՊՅՅՆՏ** -ում, սակայն, դրանք դիտվում են որպես նախագգուշական սկզբունք, և պետք է իրականացվեն մեղմացման միջոցառումներ, ինչպիսիք են պարզարանների տեղադրումը:

5.3 Ծրագրի ազդեցությունը այլ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության արժեք ունեցող միջազգայնորեն ճանաչված տարածքների վրա

2անգեզուրի աղբյուր

Տես վերևում 2անգեզուրի թեկնածու Էմերալդ ցանցի տարածք բաժինը

2անգեզուրի ԿԹՏ և ԿԿՏ

2անգեզուրի ԿԹՏ-ն սահմանվել է հետևյալ հինգ թռչնատեսակների համար՝ Վայրի հնդկահավ (*Tetraogallus caspius*), Կովկասյան մայրեհավ (*Lyrurus mlokosiewiczzi*),

Գառնանգղ (*Gypaetus barbatus*), Գիշանգղ (*Neophron percnopterus*) և Բարարծիվ (*Aquila chrysaetos*):

Վայրի հնդկահավը (*Tetraogallus caspius*) բազմանում է Շենաթաղ գյուղի վերևի լեռներում բավականին բարձր խտությամբ՝ երեք «կանչող» արու մոտ երեք կմ² տարածքում, ինչը նշանակում է 9-11 զույգերի առկայություն EAAA 005-ում: Այսպիսով, ծրագիրը շինարարության ընթացքում Բարգուշատի թունելի պայթեցման պատճառով (աղմուկ և թրթռումներ)¹⁶ կարող է բարձր պոտենցիալ ժամանակավոր բացասական ազդեցություն ունենալ այս տեսակի վրա, ուստի այս տեսակի համար անհրաժեշտ են մեղմացնող միջոցառումներ: Նույնը Կովկասյան մայրեհավի դեպքում՝ մեկ այլ բնադրող տեսակ, որը նկատվել է 2021 թվականի ապրիլին Գեղի կողմից, երբ թռչունները սովորաբար գտնվում են իրենց բնադրավայրերին մոտ, ուստի նրանց բազմացումը այս տարածքում շատ հավանական է:

Թեև տարածքում դիտարկվել են Կարմիր գրքում գրանցված մի շարք գիշատիչներ, գառնանգղը և քարարծիվը, կարծես, միակն են, որոնք կանոնավոր կերպով օգտագործում են Կիցք-Զարուտ տարածքը որպես որսի և սննդի որոնման վայր: Այսպիսով, համարվում է, որ ծրագրի ազդեցությունը Չանգեզուրի ԿԹՏ-ի և ԿԿՏ-ի այս տեսակների վրա (նախատեսված էր նույն հինգ թռչունների համար) ցածր է, քանի որ տարածքում կան բազմաթիվ այլընտրանքային որսի տարածքներ:

Մեղրիի մեծ ԿԿՏ (2004)

Վերջապես ճանապարհը հատում է Մեղրիի մեծ ԿԿՏ (2004թ.) մոտ 31+000 կմ-ից մինչև 60+000 կմ մասնատելով Գեղի դաշտի երկու լեռնաշղթաները: Քանի որ նախագծով ծածկված մակերեսը համապատասխանում է տեղանքի միայն 0.13%-ին, ազդեցությունը կենսամիջավայրերի վրա աննշան է, ուստի հիմնական ազդեցությունը *Capra aegagrus* (Բեզարյան այծ) և *Ovis orientalis* (Հայկական մուֆլոն) կաթնասունների էկոլոգիական միջանցքների վրա է, ուստի պետք է մեղմացնող միջոցառումներ իրականացվեն այս միջանցքները վերականգնելու համար, որոնք օգտակար կլինեն նաև այլ խոշոր կաթնասունների համար: *Lyrurus mlokosiewiczi* (Կովկասյան մայրեհավ) տեսակը բազմանում է ուսումնասիրության տարածքում, սակայն այդ բարձրություններում առկա ճանապարհն անցնում է գետնի տակով՝ Բարգուշատի թունելով: Այնուամենայնիվ, թունելի կառուցման ընթացքում պայթեցման գործողությունները կարող են ազդել տեսակների վրա, հատկապես բազմացման շրջանում, ուստի պետք է միջոցներ ձեռնարկվեն այս տեսակի վրա ազդեցությունները մեղմելու համար:

Քանի որ Գեղիի հովտում նշվում է *Lutra lutra*-ի (Ջրասամույր) առկայությունը (pers. com WWF Armenia; Buzzard et al, 2020), շինարարության և շահագործման ընթացքում հնարավոր ազդեցություններ կլինեն, ուստի պետք է նաև մեղմացնող միջոցառումներ իրականացվեն:

Վերջապես, Միջերկրածովյան կրիան (*Testudo graeca*) տարածքում չի գրանցվել և գնահատվել է որպես հանդիպման ցածր հավանականություն (տես **Աղյուսակ 3**) ունեցող տեսակ, ուստի այս տեսակի վրա ազդեցություններ չկան: Այնուամենայնիվ, որպես նախագուշակական մոտեցում, եթե առկա են մեղմացնող միջոցառումները, որոնք ուղղված են միջին և մեծ կենդանական տեսակների համար միջանցքների վերականգնմանը, օգտակար կլինեն նաև այս տեսակի համար, ինչպես նաև կենսաբազմազանության նախաշինարարական հետազոտությունները, որոնք բաղկացած կլինեն շինարարությունից առաջ բոլոր զգայուն կենդանական տեսակների հեռացումից:

¹⁶ For the descriptions of the EAAAs refer to Volume 2.

6 ՄԵՐՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ

Ստորև ներկայացված մեղմացման միջոցառումները, որոնք վերաբերում են կենսամիջավայրերին և համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող տեսակներին, Չանգեզուրի և Տաթևի ՊՅՅՆՏ –ի ամբողջականությանը, վերցված են ՇՄՍԱԳ և BAP Indeed-ից. այդ հատկանիշների նկատմամբ կիրառվում են ընդհանուր մեղմացման միջոցառումները:

Աղյուսակ 5. Համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող կենսամիջավայրերի և տեսակների, ինչպես նաև Չանգեզուրի ՊՅՅՆՏ –ի ամբողջականության վրա ծրագրի ազդեցությունը մեղմելու համար առաջարկվող միջոցառումների ցանկը ՄԵՐՄԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ– ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՈՒՄ-ԿՐՃԱՏՈՒՄ – ԿԵՐԱԿԱԳՆՈՒՄ

Լախաշինարարական	
Կանխարգելում (AV)	<p>AV01 - Խուսափել/կանխել Չանգեզուրի ՊՅՅՆՏ-ի ներսում շինարարական աշխատանքներից և/կամ աղբավայրերի տեղադրումից կամ ցանկացած այլ տեսակի ենթակառուցվածքից (օրինակ՝ մուտքերը տեղափոխվել են ՊՅՅՆՏ-ից դուրս, և թունելի վերին մասում օդափոխման լիսեռներ չեն լինի՝ ՊՏ-ում Հավելված I-ի կենսամիջավայրերի կորուստներից խուսափելու համար):</p> <p>AV02 - Խուսափել/կանխել Կիցքի և Զաջարանի միջև լայնակի հովիտներում, Նույնականացված արգելված տարածքներում, շինարարական աշխատանքներից և/կամ ցանկացած ԹՀՎ կամ այլ ենթակառուցվածքների տեղադրումից և առաջնահերթություն տալ Կավճուտ-Լեռնաձոր M2 ճանապարհի հարավում ԹՀՎ համար փակ հանքային պոչամբարների օգտագործմանը:</p> <p>AV03 - Ներառել բոլոր գործողությունները ծրագրի տարածքի սահմաններում և տեղեկացնել բոլոր օպերատորներին ծրագրի սահմանները հարգելու խիստ անհրաժեշտության մասին: Ծրագրի պլանավորված տարածքից դուրս գտնվող բոլոր մաքրումները կամ ազդեցությունները պետք է գրանցվեն և կդիտարկվեն որպես բնապահպանական միջադեպ և անմիջապես պիտի վերականգնվեն/ուղղվեն: Եթե միջադեպը տեղի է ունենում կրիտիկական կենսամիջավայրում, ապա այն նույնպես պետք է ավելացվի կորուստների հաշվարկներին:</p> <p>AV04 - Հնարավորինս խուսափել ծրագրի գործողությունների և/կամ տեղական համայնքի մուտքի Նոր ուղիներ ստեղծելուց: Առաջնահերթությունը տալ գյուղություն ունեցող ուղիներն ու մուտքի ճանապարհներին: Բոլոր գոյություն ունեցող ուղիների և մուտքի ճանապարհների մանրամասն քարտեզները պետք է պատրաստվեն շրջանառության և պոտենցիալ նվազեցման միջոցառումների նկարագրության հետ միասին (օրինակ՝ արագության նվազեցում, ձայնի բացակայություն և այլն, տես՝ RD02. Շինարարականներում երթևեկության կառավարման պլանի մշակում) (տես ԲՍՄՊ, Միջոցառում 1.2, նաև Ծրագրի ԲՍԿԴ-ը):</p> <p>AV05 - Խուսափեք բոլոր գործողություններից, ներառյալ հողերի մաքրումը, ծառահատումը և պայթեցումը մեծ կաթնասունների բնադրման և միգրացիայի ժամանակաշրջանում, հատկապես մարտի 15-ից հունիսի 10-ը և հոկտեմբերի 15-ից մինչև նոյեմբերի 15-ը, որպեսզի սահմանափակվի ծրագրի ազդեցությունը խոշոր կաթնասունների, չրջիկների, թռչնաֆաունայի, թիթեռների և սողունների վրա:</p> <p>AV11 - Հարմարեցնել ճանապարհի երթևեկությունը. Բնական միջավայրերը ոչնչացնելու փոխարեն նախընտրելի է օգտագործել արդեն դեգրադացված կենսամիջավայրերը և/կամ գոյություն ունեցող ճանապարհները:</p>
Կրճատում (RD)	<p>RD01 - Ստեղծել 200 մ բուժերային գոտի (100 մ ջրահոսքի յուրաքանչյուր կողմում) մշտական գետերի և առուների վրա, որտեղ արգելվելու է գործունեությունը (բացի կամուրջների կառուցումից):</p> <p>RD02 - Մշակել երթևեկության կառավարման պլանը շինարարականներում, որը կպարունակի շինարարականների մուտքի քարտեզները, և իրականացնել աշխատակիցների ուսուցումը վարորդական հրահանգներին՝ նախագծված սահմաններից դուրս երթևեկությունից խուսափելու և ցանկացած «երթուղուց դուրս» երթևեկությունը սահմանափակելու, ինչպես նաև արագության սահմանաչափերը հարգելու նպատակով՝ ելնելով շինարարական անվտանգության նկատառումներից, ինչպես նաև վայրի բնության խանգարման և բախման վտանգը նվազեցնելու համար (<30կմ/ժ):</p> <p>RD03 - Հստակորեն գծել ծրագրի սահմանները, հատկապես կրիտիկական կենսամիջավայրերում, համապատասխան ցուցանակներով՝ աշխատակիցներին և տեղական համայնքներին կենսաբազմազանության և հնարավոր ռիսկերի մասին</p>

	<p>տեղեկացնելու համար:</p> <p>RD04 - Վերահսկել այն երթուղիների մուտքը, որոնք մշակվել են Ծրագրի նպատակներով՝ բնական տարածքներ և կրիտիկական կենսամիջավայրեր մուտքը սահմանափակելու նպատակով, հատկապես Բարգուշատի թունելի հարավում:</p> <p>RD05 - Նվազագույնի հասցնել թունաքիմիկատների օգտագործումը՝ դրանք փոխարինելով վնասատուների դեմ պայքարի կենսաբանական մեթոդներով և ճանապարհի և դրա օբյեկտների պահպանման օրգանական միջոցներով:</p> <p>RD06 Նվազագույնի հասցնել ազդեցությունները հավելվածների տեղանքների ճշգրտմամբ՝ Կենսաբազմազանության նախաշինարարական հետազոտություններից հետո՝ բնական միջավայրերը ոչնչացնելու փոխարեն նախընտրելիորեն օգտագործել արդեն իսկ դեգրադացված կենսամիջավայրերը և/կամ գոյություն ունեցող ճանապարհները::</p> <p>RD07 - Նախագծել վայրի կենդանիների համար նախատեսված անցումներ (ցանկալի է կամուրջների վրայով անցնող վերգետնյա անցումներ և/կամ ճանապարհներ խոշոր կաթնասունների համար և թունելներ երկկենցաղների համար, երբ դրանք գտնվում են պահպանման արժանի կենսամիջավայրերի մոտակայքում) և տեղադրել դրանք այն վայրերում, որտեղ ծրագրի կողմից խաթարվել է խոշոր կաթնասունների համար էկոլոգիական շարունակականությունը (տես ԿՄԴ-ը):</p> <p>RD08 - Մշակել թափոնների կառավարման պլան (տես ԲՍՄԴ, Միջոցառում 1.2, նաև Ծրագրի ԲՍԿԴ-ը): Օրգանական թափոնների ժամանակավոր պահեստը պետք է չոր պահվի, իսկ ջրի արտահոսքը՝ նախքան միջազգային և ազգային որակի չափանիշներին համապատասխանեցնելը, չի թույլատրվի: Ավելին, թունելների թափոնների ապարների նախնական մշակումը պետք է լուծվի, մանրամասնվի և իրականացվի նախքան հեռացումը (թթվային ապարների դրենաժի վտանգը՝ թափոնների մեջ ծծմբի օքսիդների առկայության պատճառով):</p> <p>RD09 - Մշակել Էրոզիայի և Նստվածքների վերահսկման պլան և արտահոսքի կառավարման պլան, ինչպես նաև կեղտաջրերի և հեղեղաջրերի կառավարման պլան (տես ԲՍՄԴ, Միջոցառում 1.2, նաև Ծրագրի ԲՍԿԴ-ը)՝ ջրահոսքերում Էրոզիայի և Նստվածքների վերակառուցումը սահմանափակելու համար (օրինակ՝ ներառյալ տարանջատիչների և մաքրման միջոցների տեղադրումը՝ մինչև գետը թափվելը ջուրը պարբերաբար նստվածքներից մաքրելու համար: Պարբերաբար ստուգել ջրահեռացման կառույցների վերանորոգումը կամ սպասարկումը՝ նստվածքներից խուսափելու համար և այլն):</p> <p>RD10 - Մշակել ինվազիվ օտարածին տեսակների կառավարման պլան (տես ԲՍՄԴ, Միջոցառում 1.2, նաև Ծրագրի ԲՍԿԴ-ը)՝ ճանապարհի երկայնքով տրանսպորտային միջոցների շնորհիվ օտար տեսակների տարածումը կանխելու համար: Ծրագրի մեջ ներառել գերիշխող տեսակները, որոնք կարող են նաև տարածվել և քայքայել բնական կրիտիկական կենսամիջավայրերը, ինչպիսիք են կեղծ տափաստաններն ու խոտհարքները (օրինակ՝ տատասկի տեսակները և այլն):</p> <p>RD11 - Օպտիմալացնել հողային աշխատանքների փորելու-լցնելու հարաբերակցությունը՝ պեղված կյուբի պահպանման համար տարածքը սահմանափակելու համար:</p> <p>RD12 - Իրականացնել կենսաբազմազանության նախաշինարարական հետազոտությունները (PCBS) ծրագրի վերջնական տարբերակում բարձր էկոլոգիական արժեք ունեցող տարածքներում (28+000 կմ-ից մինչև 60+000 կմ) ցանկացած տեսակի նախապատրաստական կամ շինարարական աշխատանքները յուրաքանչյուր ենթակառուցվածքի համար, նույնիսկ կից շինությունների, ինչպիսիք են բազային ճամբարները, կայանատեղերը, ԶՅՏԿ-երը և այլն, և մուտքի ճանապարհները (իրականացվում են համապատասխան խմբերի անհրաժեշտ փորձագետների կողմից, օրինակ՝ բուսական աշխարհը, թռչունները, կաթնասունները, սողունները)՝ ստուգելու համար ԿԿ հրահրող տեսակների առկայությունը և դրանց բնադրավայրերը (օրինակ՝ բները, որջերը և այլն) Էնդեմիկ բույսերի, Օտարածին Ինվազիվ Տեսակների (ՕԻՏ) համար կենսամիջավայրերը և այլն: Ներկայացնել դիտարկումները քարտեզների վրա և վերահաստատել արգելված տարածքները (ներկայացված է ՇՄՍԱԳ Հատոր 2-ում), եթե անհրաժեշտ է: Ինչ վերաբերում է ՕԻՏ-ին, ապա դրանց ճշգրիտ գտնվելու վայրի քարտեզները պետք է պատրաստվեն կամ 1/հեռացնեն այն և պատշաճ կերպով տնօրինվեն (ՕԻՏ ոտնահետքի տակ) 2/գծավորեն այն, որպեսզի չդիպչեն դրան (եթե ոտնահետքի սահմանին է):</p>
<p>Վերականգնում (RE)</p>	<p>RE01 - Մշակել Տարականգնման պլան՝ ներառյալ ծրագրի ժամանակավոր կցակառույցների վերականգնումը (ծրագրի կողմից դեգրադացված և արդեն անպիտան տարածքների, օրինակ՝ բազային ճամբարների) և աղբավայրերի վերականգնում (տես ԲՍԿԴ, ԲՍՄԴ Միջոցառում 1.2.)։ Վերականգնումը պետք է սկսվի որքան հնարավոր է շուտ և կատարվի փուլերով:</p>
<p>Շինարարություն</p>	

<p>Կանխարգելում (AV)</p>	<p>AV06 - Կանխել կեղտաջրերի մուտքը ջրային հոսքեր և առուներ:</p> <p>AV07 - Պաշտպանել ծառերը (ներառյալ դրանց արմատները) մեքենաների վնասից ճանապարհի դուրսերման հատվածում արգելելով մեքենաների շարժումը ծառերի սաղարթի ելուստին համապատասխանող պարագծի երկայնքով և գծանշելով այն:</p> <p>AV08 - Հետագա հայտնաբերման պարագայում (շինարարական ճամբարների դեռևս անհայտ վայրերի համար, SDA-ներ), պետք է արգելվի մուտքը դեպի քարանձավներ (չրջիկների օթևանման վայրեր): Ճանապարհներին և ծրագրի օբյեկտներին մոտ գտնվող վայրերում կտեղադրվեն ցուցանակներ՝ չրջիկների պոպուլյացիաների օթևան հանդիսացող քարանձավների առկայության և անհրաժեշտ պահպանման միջոցառումների մասին իրազեկվածությունը բարձրացնելու նպատակով:</p> <p>AV09 - Խուսափել չրջիկների օթևանման վայրերի և/կամ գիշատիչ թռչունների բնադրավայրերի մոտակայքում լուսավորությունից և արգելել քարանձավների ուղիղ գիշերային լուսավորությունը, որտեղ հաստատված է չրջիկների և գիշատիչ թռչունների բնադրումը:</p> <p>AV10 - Արգելել ծրագրով սահմանված տարածքում որսորդական կամ հավաքի ցանկացած գործունեություն (ևսև աշխատուժի կողմից վայրի կենդանիների մսի օգտագործումը կամ ջեռուցման և կերակուր պատրաստելու համար ծառեր կտրելը) և կազմակերպել տեղական համայնքների և աշխատակիցների հետ առաջնահերթ կենսաբազմազանության կարևորության և արժեքների վերաբերյալ համագործակցության/կարողությունների զարգացման ծրագիր: Կապալառուները պատասխանատու կլինեն բազային ճամբարներում համապատասխան վառելիք մատակարարելու համար՝ ծրագրի ողջ ընթացքում փայտի հավաքումը կանխելու համար: Արգելել թունաքիմիկատների օգտագործումը որպես վնասատու կենդանիների դեմ պայքարի միջոց, ձկան և վայրի կենդանիների որսը, ավանդական բժշկության համար կենդանիների որսը, վայրի բնության նմուշներ ստանալու նպատակով որսագողությունը:</p>
<p>Կրճատում (RD)</p>	<p>RD13 - Ստեղծել ժամանակավոր հեղեղատարներ առուների անցումների համար և վերականգնել աշխատանքների ավարտից հետո:</p> <p>RD14 - Մաքրել հողի վերին շերտը 10 սմ հաստությամբ և պահել մնացած վերգետնյա հողից առանձին, որպեսզի պահպանվի հողի սերմերի բանկը բնական միջավայրի վերականգնման համար օգտագործելու նպատակով՝ ըստ համապատասխան արձանագրությունների, որպեսզի ապահովվի կենսունակ սերմերի բանկը:</p> <p>RD15 - Վերահսկել հայկական մուֆլոսի և այլ խոշոր կաթնասունների առկայությունը շինարարական աշխատանքների շրջակայքում՝ առանցքային անցման վայրերում և պահպանման փուլում վայրի բնության անցումներում՝ ստեղծելով ինֆրակարմիր տեսախցիկների ցանց, որը շարունակաբար կգրանցի (ցերեկը և գիշերը) իրական ժամանակում վայրի բնության և տեղական համայնքների խոշոր եղջերավոր անասունների կողմից անցումների օգտագործումը: Մշտադիտարկել ևսև առաջնահերթ թիթեռների տեսակների զգայուն մեկուսացված պոպուլյացիաներն՝ այս տեսակների վրա ճանապարհի շահագործման հնարավոր ազդեցությանը հետևելու և անհրաժեշտության դեպքում այդ ազդեցությունը մեղմելու նպատակով համապատասխան միջոցներ մշակելու համար:</p> <p>RD16 - Սահմանել և ցուցադրել հստակ կանոններ, որոնք արգելում են որսը, որսագողությունը և բույսերի հավաքը շինարարականներում և դրանց շրջակայքում:</p> <p>RD17 - Ստեղծել կենսաբազմազանության մասնագետների թիմ, որը շինարարական աշխատանքների սկզբին ներկա կլինի բարձր էկոլոգիական արժեք ունեցող հատվածներում (28+000 կմ-ից մինչև 60+000 կմ) ԿԱՀ կամ ԿԿ տեսակների առկայության դեպքում, որոնք պետք է հեռացվեն նախքան տեղամասի նախապատրաստումը, այսպիսի իրադրությունում այդ տվյալները պետք է գրանցվեն կենսաբազմազանության գլոբալ տվյալների բազայում ողջ մայրուղու համար:</p> <p>RD18 - Շինարարական աշխատանքների ժամանակ ջրել չասֆալտապատ ճանապարհը: Հաճախականությունը հարմարեցնել եղանակային պայմաններին՝ նկատի ունենալով, որ կանոնավոր թեթև ջրելն ավելի լավ է, քան ոչ հաճախակի, առատ ջրելը:</p> <p>RD19 - Ուղարկել պայթեցման ճշգրիտ պլանը կենսաբազմազանության մասնագետներին թունելների բոլոր տարածքների համար, որպեսզի այդ անձինք կարողանան նախօրոք այցելել տեղանք և ուսումնասիրել չրջիկների վարքագծի և/կամ խոշոր կաթնասունների վարքագծի ցանկացած փոփոխություն պայթեցման հետևանքով, որպեսզի բարելավեն իրական ազդեցությունների մասին գիտելիքները: Պայթեցման պլանի ցանկացած թարմացման/փոփոխության մասին տեղեկությունը պետք է հնարավորինս շուտ փոխանցվի ԾԴ/Ծրագրի իրականացման մարմնի և աջակցության խորհրդատուի կենսաբազմազանության մասնագետներին, կապալառուին և վերահսկող ինժեներին, որքան հնարավոր է շուտ:</p> <p>RD20 - Թռչնախարթակների և թեքախարթակների հետ համակցված ցանկապատերի համակարգի տեղադրում կապված 28+000 մինչև 60+000 կմ հեռավորության վրա վայրի</p>

	<p>բնության անցումների հետ (այն վայրերում, որտեղ ճանապարհը չի անցնում կամրջի կամ թունելի վրայով) (նշում. անվտանգության բազրիկներ ճանապարհի երկու կողմերում, ճանապարհի ողջ երկարությամբ, բացի թունելներից, նախատեսվում է ներառել նորացված մակրամասն նախագծում, սակայն դրանք բավարար չեն կենդանիների մուտքը ճանապարհ կանխելու համար):</p>
<p>Վերականգնում (RE)</p>	<p>RE02 - Հիմնել անտառային տնկարան (և սերմերի պահոց), որը պարունակում է ծրագրի ազդեցության տակ գտնվող Գիհու տեսակներ (Juniperus sp.) և Էնդեմիկ տեսակներ՝ հիմնված PCBS-ի վրա (կամ ծրագրի տարածքում դիտարկվող բնական Էկոհամակարգերի հետ կապված այլ տեսակներ) և ապահովելով անտառահատումից հետո անտառային արտադրանքի վերականգնումը ինչպես նաև ստեղծել մեխանիզմներ՝ տեղի բնակչությանը դրանք բաշխելու և աղբավայրերում տնկելու համար: Ծառերի (և սերմերի) և վերատնկման վայրի ընտրությունը պետք է քննարկվի և համաձայնեցվի բուսական աշխարհի փորձագետի հետ:</p> <p>RE03 - Իրականացնել պասիվ վերականգնում (համաձայն ԿՄՊ-ի): Ծրագրի տարածքում աշխատողների, ենթակապալառուների և համայնքների համար սահմանազատել «արգելված» տարածքները (ըստ կենսամիջավայրի որակի/տեսակի)՝ նպաստելով բույսերի տեսակների բնական վերականգնմանը՝ կանոնավոր վերահսկողության և մոնիթորինգի միջոցով համեմատելով օժանդակ վերականգնման հետ:</p>
<p>Գործողություններ/Տեխնոսպասարկում</p>	
<p>ԿՐՃԱՏՈՒՄ (RD)</p>	<p>RD21 - Ճանապարհի երկայնքով ֆիքսված աղբյուրի լուսավորությունը պետք է սահմանափակվի միայն մարդու համար վտանգ ներկայացնող կարևոր տարածքներով (օրինակ՝ ճանապարհային հանգույցներ, թունելներ կամ խաչմերուկներ, եթե առկա են): Հնարավորինս մի տեղադրեք լույսեր, որպեսզի պահպանեք «մութ տարածքները» գիշերային տեսակների համար (ինչպիսիք են՝ խոշոր կաթնասունները, չրջիկները և գիշերային թռչունները):</p> <p>RD22 - Տեղադրեք ցանկապատները՝ վայրի բնության անցումների հետ կապված բախման վտանգը սահմանափակելու համար</p>
<p>ՎԵՐԱՎԱՆԳՆՈՒՄ (RE)</p>	<p>RE02, RE03</p>

Ի հավելումն այս մեղմացման, կարևոր է իրականացնել համընդհանուր ուղեկցող միջոցառումներ՝ մեղմացման արդյունավետությունն ապահովելու համար, ինչպիսիք են.

- **AC01.** Կենսաբազմազանության վերաբերյալ աշխատակիցների ուսուցումը և իրազեկվածության բարձրացումը՝ շինիրապարակներում կենսաբազմազանության պահպանման կանոնները ապահովելու համար (արագության սահմանափակում, ծրագրի սահմանափակ տարածքի խստով հարգում, որսի արգելք և այլն):
- **AC02:** Խորհրդակցություն պահպանվող տարածքների հովանավորների և կառավարիչների, ազդակիր համայնքների և այլ շահագրգիռ կողմերի հետ՝ համոզվելու համար, որ անսպասելի ազդեցություններ չեն կարող լինել:

Սույն Համապատասխան գնահատման մեջ պարունակվող մեղմացման բոլոր միջոցառումները պետք է ինտեգրված լինեն և մանրամասն ներառվեն շինարարական կապալառուի և յուրաքանչյուր համապատասխան ենթակապալառուի տեխնիկական առաջադրանքների և նրանց պայմանագրային փաստաթղթերում: Սույն Համապատասխան գնահատման բոլոր մեղմացնող միջոցառումները կրկնվում են BAP-ում, որը կցվում է մրցութային փաստաթղթերին: Վերահսկիչ ինժեները կհետևի, որ BAP-ի առաջարկությունները կատարվեն և կզեկուցի RD առաքման ժամանակ:

Ծրագրի վարկատուները կտեղեկացվեն BAP-ի գործունեության առաջընթացի մասին կանոնավոր E&S մոնիթորինգի հաշվետվությունների միջոցով (ինչպես նախատեսված է ESAP -ում):

7 ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Թեև հայտնաբերվել են հնարավոր էական ազդեցություններ Չանգեզուրի ՊՅՅՆՏ/Արգելավայրի, Չանգեզուրի ԿԹՏ/ԿԿՏ, Մեղրիի ԿԿՏ-ի և Տաթևի պոտենցիալ ՊՅՅՆՏ-ի համայնքային հետաքրքրություն ներկայացնող կենսամիջավայրերի և/կամ տեսակների վրա, համապատասխան մեղմացման միջոցառումների իրականացումից հետո այդ ազդեցություններից ոչ մեկը չի խաթարի պահպանման նպատակները կամ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության արժեքի միջազգայնորեն ճանաչված տարածքների ամբողջականությունը: Հաշվի առնելով առաջարկվող մեղմացումը, մասնավորապես, խուսափումը Չանգեզուրի արգելավայրից և փորձնական էմերալդ տարածքից թունելային ճանապարհի շինարարության միջոցով, ակնկալվում է, որ մնացորդային ազդեցությունները փոքր կլինեն:

8 ԽՈՐՀՐԴԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մինչ ՇՄՍԱԳ-ը, կենսաբազմազանության թեմաները դիտարկվել և ներկայացվել են հանրային լուսմաների ընթացքում՝ որպես 2017-2018 թվականներին տեղի ունեցած ազգային ՇՄԱԳ գործընթացի մի մասը: Ազգային ՇՄԱԳ-ը 2018 թվականի մարտին ստացել է Հայաստանի Շրջակա միջավայրի նախարարության (ՇՄՆ) պետական բնապահպանական վերանայման դրական եզրակացությունը:

Սույն ՇՄՍԱԳ-ի շրջանակներում կենսաբազմազանության խնդիրների վերաբերյալ խորհրդատվությունները սկսվել են 2021 թվականի ապրիլին և շարունակում են անցկացվել «Չանգեզուր կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի հետ (որը գտնվում է ՇՄՆ ենթակայության տակ, ինչպես նաև Չանգեզուրի պետական արգելավայրի և այլ վեց ԲՀՊՏ-ների պատասխանատուն է): Հայաստանում բնապահպանական հասարակական կազմակերպություններ, այդ թվում՝ WWF Հայաստան, «Հայաստանի թռչուններ» (BoA); «Հայանտառ» ՊՈԱԿ-ը և «Սիսիանի անտառտնտեսություն» և «Կապանի անտառտնտեսություն» մասնաճյուղերը և ՇՄՆ-ը: ՇՄՍԱԳ-ի շրջանակների որոշման և տեղեկատվության բացահայտման փուլում անցկացվել է մեկ աշխատաժողով՝ հատուկ կենսաբազմազանության խնդիրների վերաբերյալ (տե՛ս 4-րդ հատորի 4-րդ բաժինը կամ Ծրագրի շահառուների ներգրավվածության պլանի (ՇՆՊ) աղյուսակ 1-ը):

Ընդհանուր առմամբ, վերոնշյալ շահագրգիռ կողմերի հետ տեղի է ունեցել ավելի քան 20 ներգրավվածության միջոցառում, ինչպես նաև բազմաթիվ զանգեր և էլեկտրոնային փոստի փոխանակումներ՝ նպատակ հետապնդելով

- քննարկել Ծրագրի ճանապարհահատվածը,
- համաձայնել տեղեկատվության փոխանակմանը և տեղեկատվություն փոխանակել (օրինակ՝ վերջին տարիներին մուֆլոնների տեղաշարժի մասին արձանագրությունները. ավելին, ՇՄՍԱԳ-ի խորհրդատուի կողմից ՎՉԵԲ-ի թույլտվությամբ ստորագրվել են համաձայնագրեր «Չանգեզուր կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի և «Կապանի անտառտնտեսության» հետ՝ գիտական և հետազոտական նպատակներով ծրագրի կողմից ստեղծված ֆոտոնյութի փոխանցման և օգտագործման համար),
- ճշտել տեղեկատվությունը (օրինակ՝ ՇՄՆ-ի և «Չանգեզուր կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի ղեկավարի հետ հանդիպումները հաստատել են, որ կենդանիների պոպուլյացիաները եղել են կայուն, և որ անտառապահ ծառայությունները նկատել են տեսակների առատության դրական միտումներ),
- սահմանել ուսումնասիրության տարածքները և համակարգել ելակետային դաշտային աշխատանքի յուրաքանչյուր քայլը,
- համաձայնեցնել թակարդ-տեսախցիկների տեղադրությունները և տեսախցիկների անվտանգության ապահովումը/պաշտպանությունը (օրինակ՝ WWF-Հայաստանի թիմը ստեղծել է KMZ քարտեզ՝ նախնական առաջարկներով, թե որտեղ պետք է տեղադրվի թակարդ-տեսախցիկը՝ ՇՄՍԱԳ-ի կենսաբազմազանության թիմի հետ հատուկ հանդիպման ընթացքում այս կոնկրետ հարցի մասին տեղեկացնելու համար),
- քննարկել թակարդ-տեսախցիկների արդյունքները և դրանք տեղում պահելու ժամկետը (օրինակ՝ Կապանի անտառտնտեսության և WWF Հայաստանի հետ քննարկման ժամանակ որոշվել է երկարացնել տեղամասերում տեսախցիկների պահպանման ժամկետը)
- քննարկել Ծրագրի և թափոնների հեռացման վայրերի հնարավոր համընկնումը պահպանվող տարածքների հետ: Քննարկվել են աշխատանքային նախագծում առաջարկված թափոնների հեռացման որոշ վայրերը, որոնք կենսաբազմազանության տեսանկյունից անընդունելի են համարվում, և առաջարկվել է փոփոխել և/կամ բացառել դրանք (մանրամասների համար տե՛ս հատոր 1): Բացի այդ, առաջարկվել է հողաթափման համար լքված պոչամբարի օգտագործման հնարավորությունը, որը նույնպես հաշվի է առնվել ՇՄՍԱԳ-ում (տես հատոր 1),

- քննարկել կենսաբազմազանության ընկալիչները և հնարավոր մեղմացման միջոցառումները, ինչպես նաև Ծրագրի մեղմացման միջոցառումների և պահպանվող տարածքների կառավարման ապագա պլանների/առաջնահերթությունների հնարավոր համակարգումն ու համագործակցությունը,
- հավաքել կարծիքներ վայրի կենդանիների անցումների համար առաջարկվող վայրերի վերաբերյալ (նախնական առաջարկված վայրերի տեղակայման KMZ ֆայլը տրամադրվել է «Չանգեզուր կենսոլորտային համալիր» ՊՈԱԿ-ի ղեկավարին 2022թ. ապրիլին – տես 2-րդ հատորի Հավելված 4),
- քննարկել Համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրով ստանձնած պարտավորությունների կատարման կարգավիճակը և ընթացքը և այլն:

2023թ. մայիսին ՇՄՆ-ից հետաքրքրվել են, թե արդյոք ՇՄՆ-ը կտրամադրի որևէ կոնկրետ ցուցում Ծրագրի համատեքստում թեկնածու Էմերալդ տարածքների պատշաճ գնահատում իրականացնելու վերաբերյալ: ՇՄՆ-ը պատասխանել է, որ Ծրագրի և թեկնածու Էմերալդ տարածքների միջև համընկնումներ չեն հայտնաբերվել (տե՛ս ՇՄՆ-ի պատասխանը Հավելված 2): Այսպիսով, ՇՄՆ-ի կողմից առաջարկվող Ծրագրի վերաբերյալ համապատասխան գնահատում չի ակնկալվում: Ըստ ՇՄՆ-ի հետ 2023 թվականի հունիսին կայացած խորհրդակցությունների, ծրագրված ճանապարհը ոչ մի էական ազդեցություն չի գործի պահպանվող տարածքների վրա՝ հաշվի առնելով, որ այն անցնում է Բարգուշատի թունելով՝ Չանգեզուրի արգելավայրի տակով:

Ընդհանուր առմամբ, կենսաբազմազանության շահագրգիռ կողմերը հետաքրքրված են աղբի հեռացման տարածքների ստուգված վայրերի, մեղմացման միջոցառումների, կենսաբազմազանության մոնիթորինգի առկայությամբ և ծրագրի շինարարության փուլից հետո փոխհատուցման իրականացմամբ և պահպանմամբ:

Կենսաբազմազանության թեմաներով շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածությունը կշարունակվի ՇՄԱԳ տեղեկատվության բացահայտմանը զուգահեռ՝ նպատակ ունենալով շարունակել Ծրագրի և դրա E&S հետևանքների վերաբերյալ բովանդակալից խորհրդակցությունների և տեղեկատվության տրամադրման դյուրացումը: ՇՄԱԳ-ի առաջիկա խորհրդակցությունները և բացահայտման գործողությունները մանրամասն ներկայացված են Ծրագրի ՇՆՊ-ում:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1. ՀՀ ՇՄՍ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ՆԱԽԱԳԾԻ ԵՎ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ԷՍԵՐԱԼԴՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԶԴԵՑՈՒԹՅԱՆ /ՀԱՄԸՆԿՄԱՆ ԿԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ
REPUBLIC OF ARMENIA
MINISTER OF ENVIRONMENT
РЕСПУБЛИКА АРМЕНИЯ
МИНИСТР ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

№ 1/16.10/8654

« _____ » « _____ » 2023թ.
Տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարար
պարոն Գնել Սանոսյանին

Հարգելի պարոն Սանոսյան

Ի պատասխան Ձեր 2023 թվականի մայիսի 18-ի № ԳՍ/34/14335 գրության՝ հայտնում եմ, որ հաշվի առնելով տարածքային կառավարման և ենթակառուցվածքների նախարարության «Ճանապարհային դեպարտամենտ» հիմնադրամի պաշտոնական կայքում տեղադրված հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի «Տրանշ-4»-ի Միսիան-Քաջարան ճանապարհահատվածի ծրագիր» շրջակա միջավայրի վրա և սոցիալական ազդեցության գնահատում (ՇՄՍԱԳ) նախնական գնահատման ամփոփագիրը՝ հյուսիս-հարավ ճանապարհային միջանցքի բաղկացուցիչ մաս հանդիսացող Միսիան-Քաջարան ճանապարհահատվածը քարտեզագրական տեղեկատվության համադրման արդյունքում՝ ներկայումս վերանայման փուլում գտնվող՝ «Էմերալդ ցանց»-ի որևէ թեկնածու տարածքի հետ չի համընկնում:

Հարգանքով՝

Recoverable Signature

X

ՀԱԿՈՐ ՄԻՍԻԴՅԱՆ

Signed by: SIMIDYAN HAKOB 3004840588

Հակոբ Միսիդյան

Բնության հատուկ պահպանվող տարածքների և կենսաբազմազանության քաղաքականության վարչություն
Հ.Մարտիկյան 011 818 514

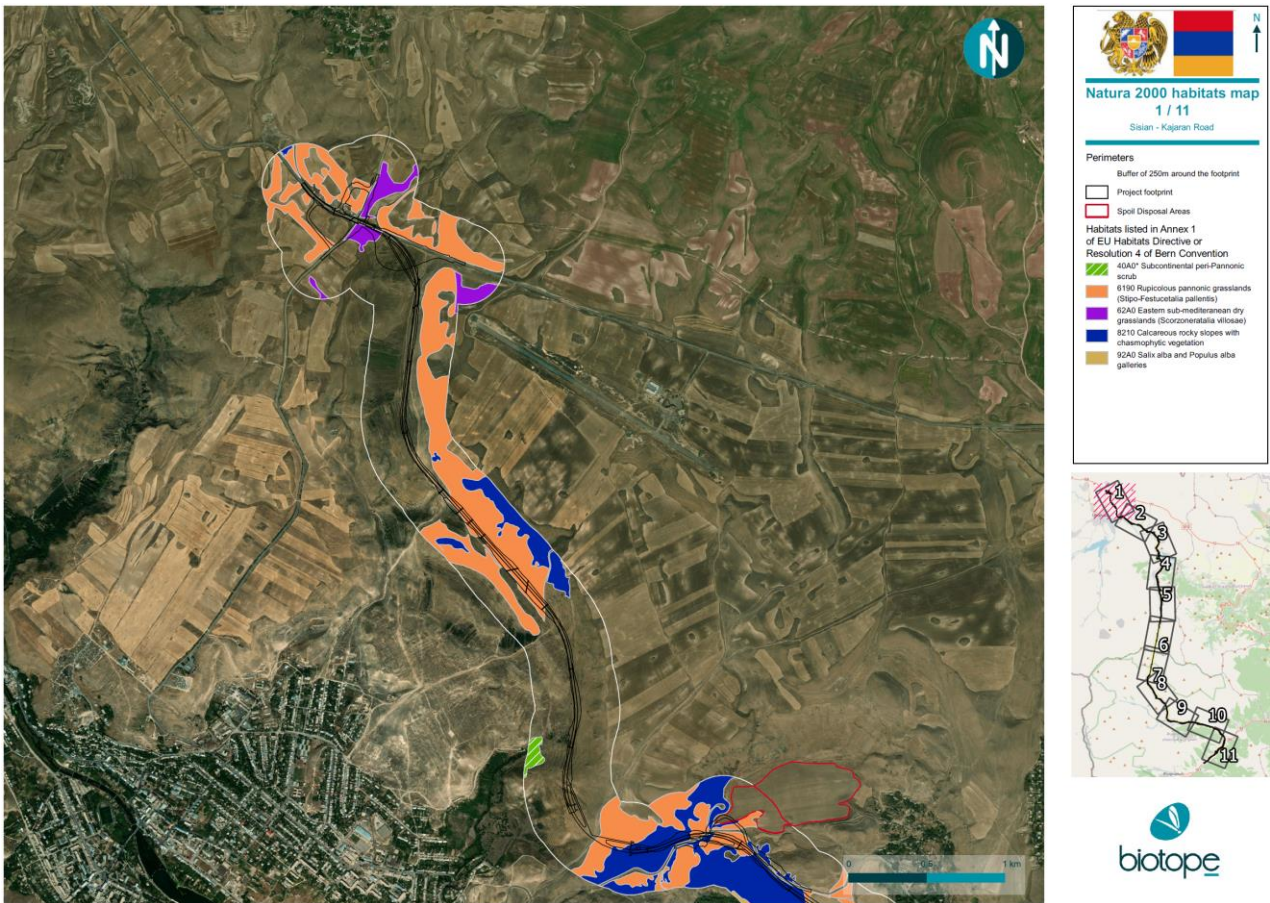

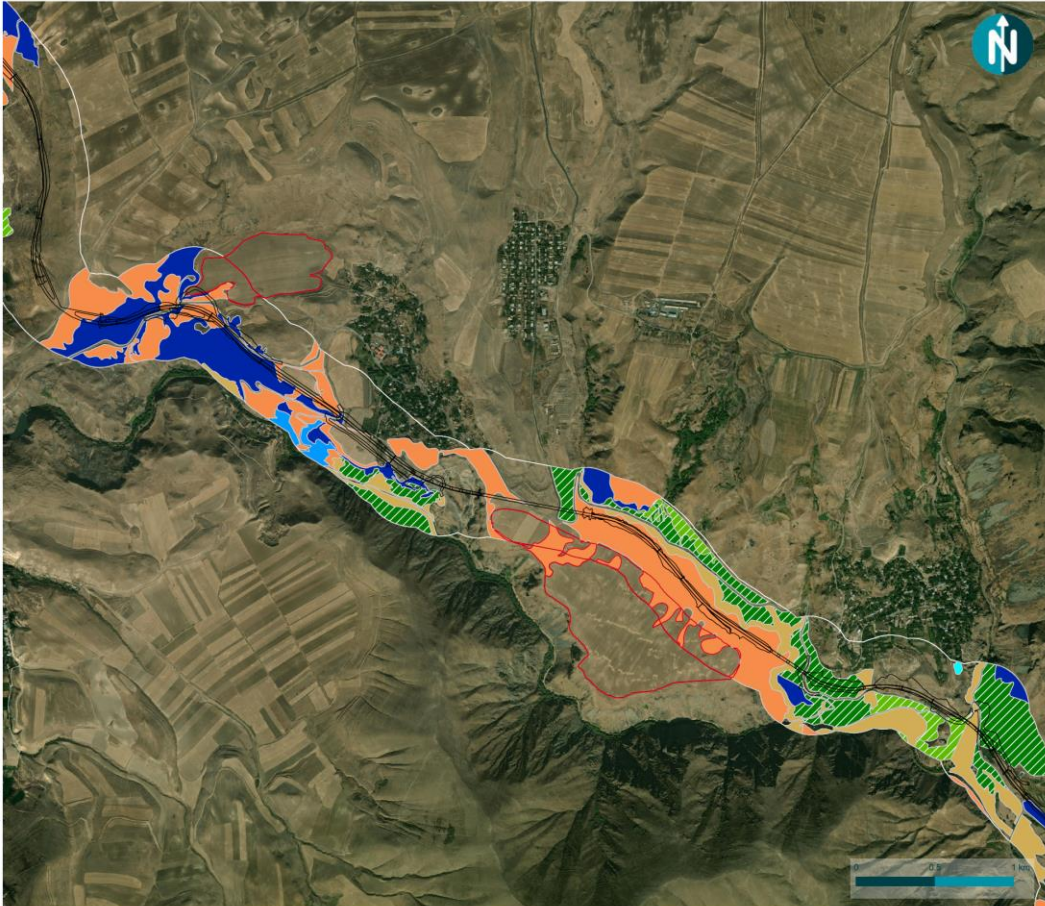
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

0010, ք.Երևան, Հանրապետության հր., Կառավարական տուն 3
3 Government Bld., Republic Sq., Yerevan, Armenia, 0010
0010, Армения, г.Ереван, Пл. Республики, Дом Правительства 3
✉ 10010608@e-citizen.am | minenv@env.am | www.env.am
☎ +374 11 818 501 | 📠 +374 11 818 506

Հավելված 2 ԿԵՆՍԱՄԻՋԱԿԱՅՐԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀՐԱՅԱՆԳԻ ՀԱՎԵԼԿԱԾ Լ-ՈՒՄ ԵՎ ԲԵՌՆԻ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ 4-ՐԴ ԲԱՆԱԶԵԿՈՒՄ ԹՎԱՐԿԱԾ ԿԵՆՍԱՄԻՋԱԿԱՅՐԵՐԻ ԶԱՐԿԵՂՈՒՄ

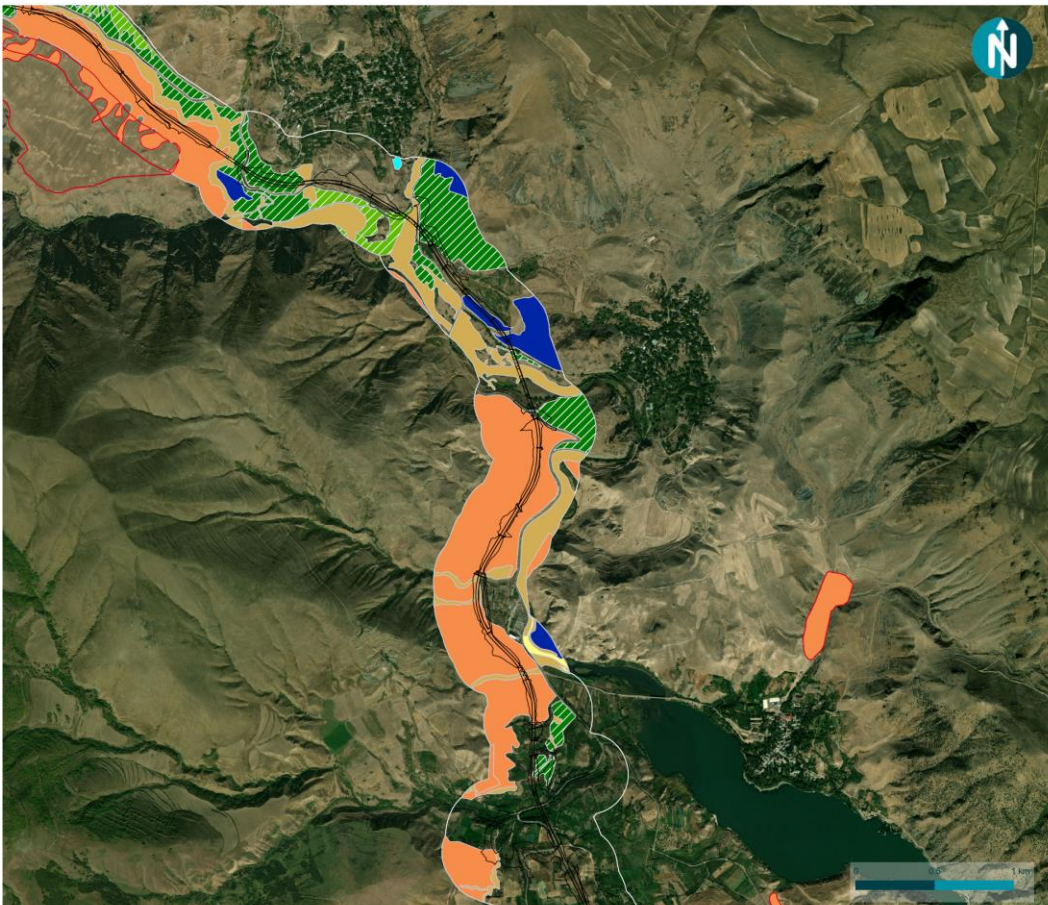

Natura 2000 habitats map
2 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint
Spoil Disposal Areas

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 6190 Rupicolous panonic grasslands (Sipo-Festucetalia pallentis)
- 6240* Sub-pannonic steppic grasslands
- 8210 Calcareous rocky slopes with chamaephytic vegetation
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oak-hornbeam forests of the Carpinion betuli
- 9170 Galio-Carpinetum oak-hornbeam forests
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

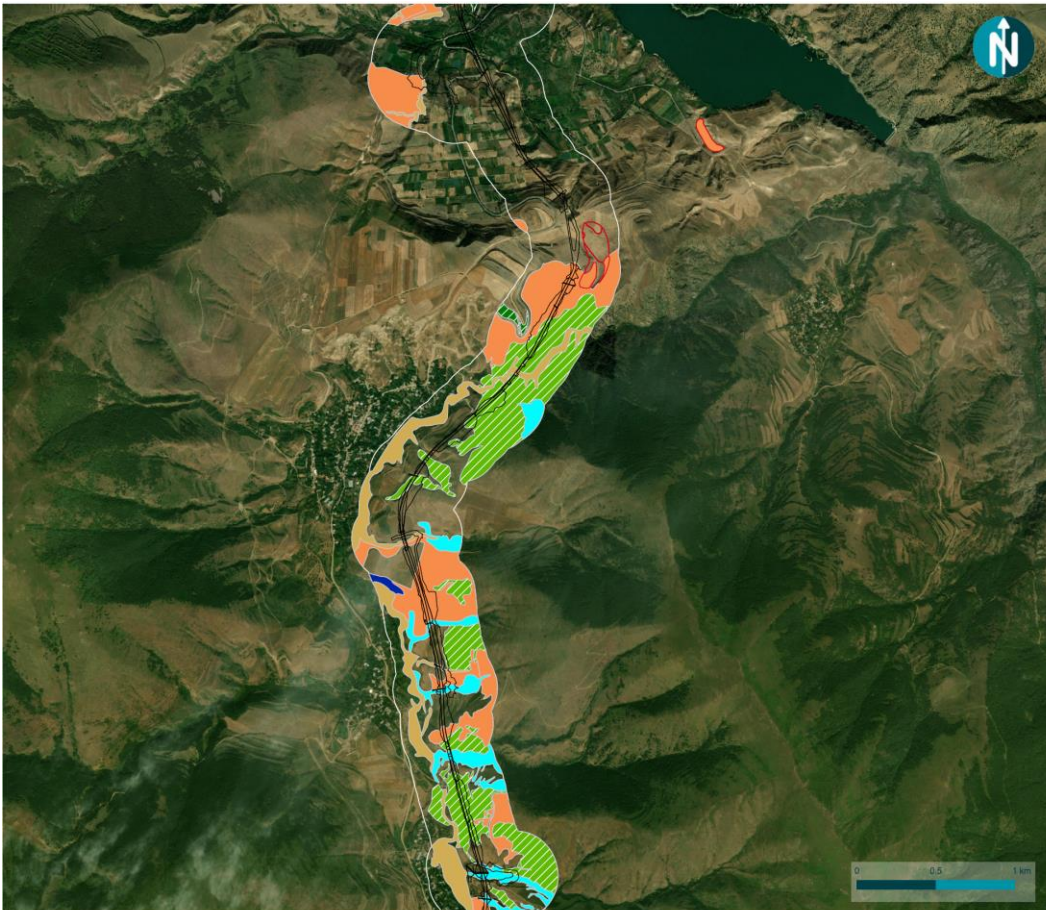
Natura 2000 habitats map
3 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint
Spoil Disposal Areas

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 3240 Alpine rivers and their ligneous vegetation with Salix elaeagnos
- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 6190 Rupicolous panonic grasslands (Sipo-Festucetalia pallentis)
- 6240* Sub-pannonic steppic grasslands
- 8210 Calcareous rocky slopes with chamaephytic vegetation
- 9170 Galio-Carpinetum oak-hornbeam forests
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

Natura 2000 habitats map
4 / 11
 Sisian - Kajaran Road

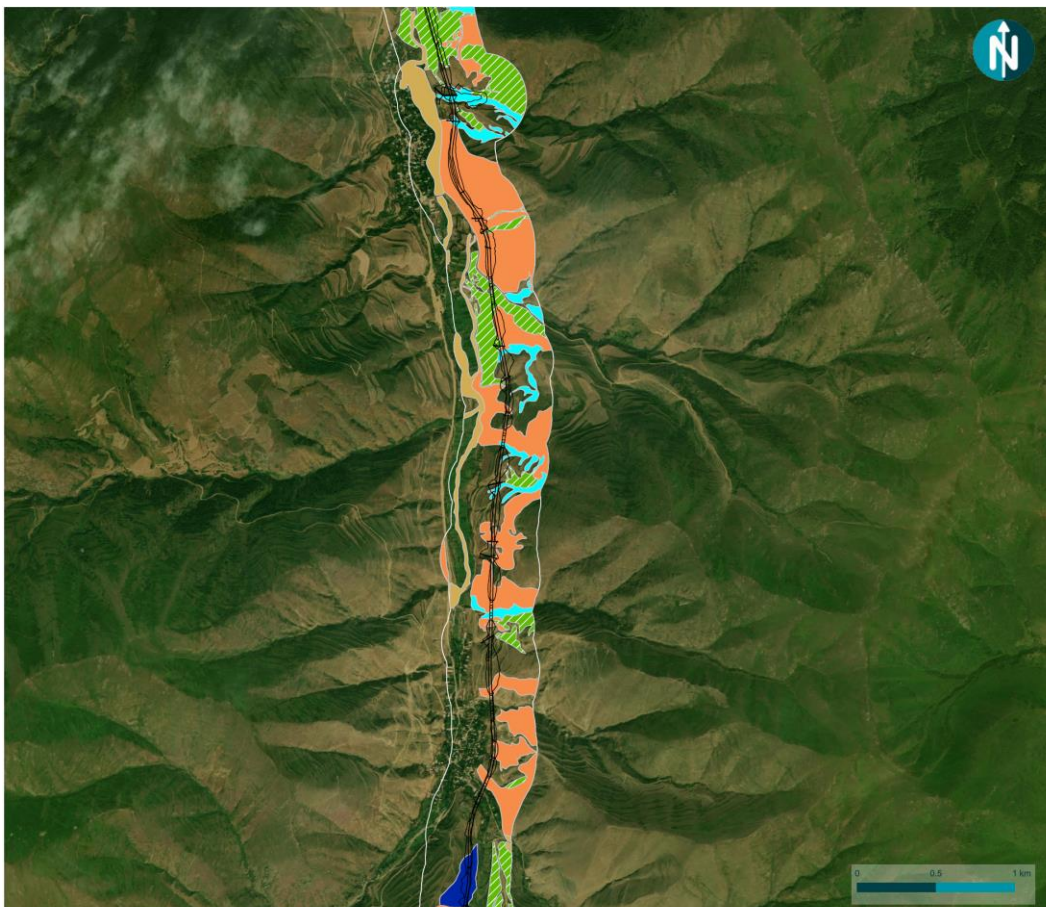
Perimeters

Buffer of 250m around the footprint

- Project footprint
- Spoil Disposal Areas

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Sipo-Festucetalia pallentis)
- 6240* Sub-pannonic steppic grasslands
- 8210 Calcareous rocky slopes with chasmogytic vegetation
- 9170 Galio-Carpinetum oak-hornbeam forests
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

Natura 2000 habitats map
5 / 11
 Sisian - Kajaran Road

Perimeters

Buffer of 250m around the footprint

- Project footprint
- Spoil Disposal Areas

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Sipo-Festucetalia pallentis)
- 8210 Calcareous rocky slopes with chasmogytic vegetation
- 9170 Galio-Carpinetum oak-hornbeam forests
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

Natura 2000 habitats map
6 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 6170 Alpine and subalpine calcareous grasslands
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia pallentis)
- 6210 Calcareous rocky slopes with chasmothphytic vegetation
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

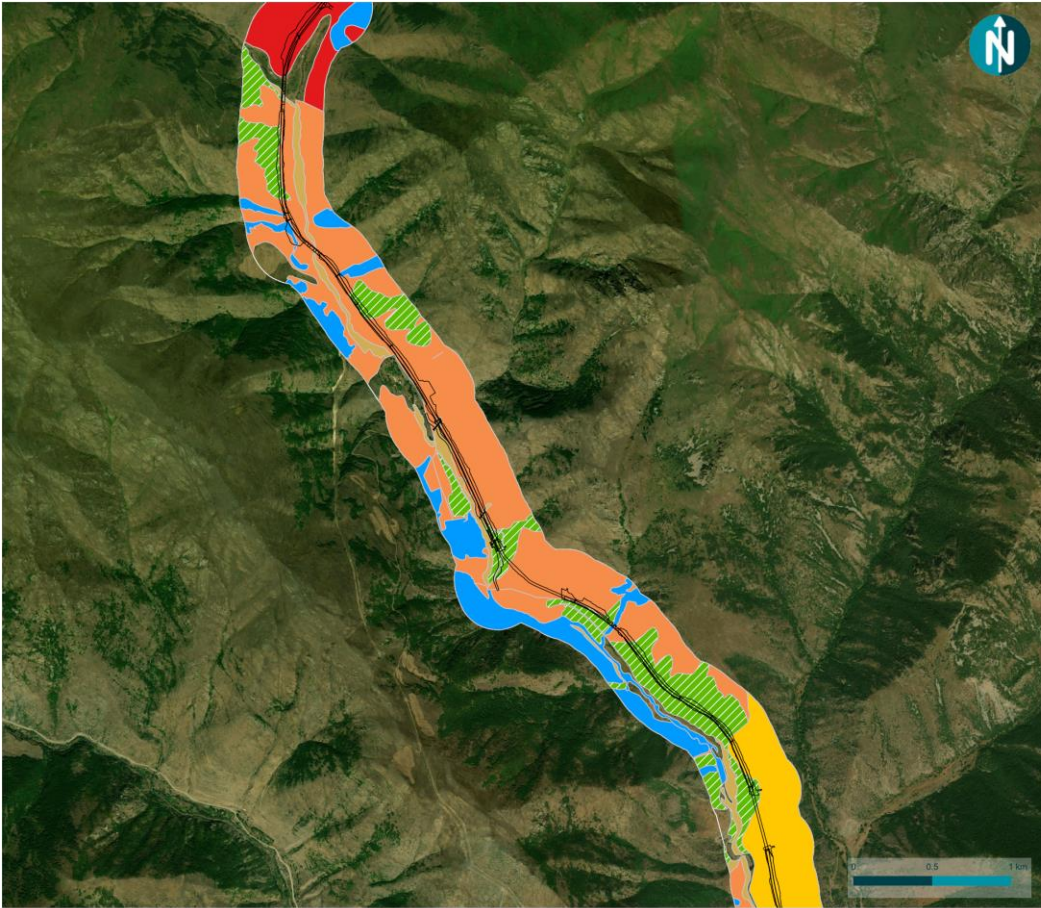
Natura 2000 habitats map
7 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 6170 Alpine and subalpine calcareous grasslands
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia pallentis)
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oak-birch forests of the Carpinion betuli
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

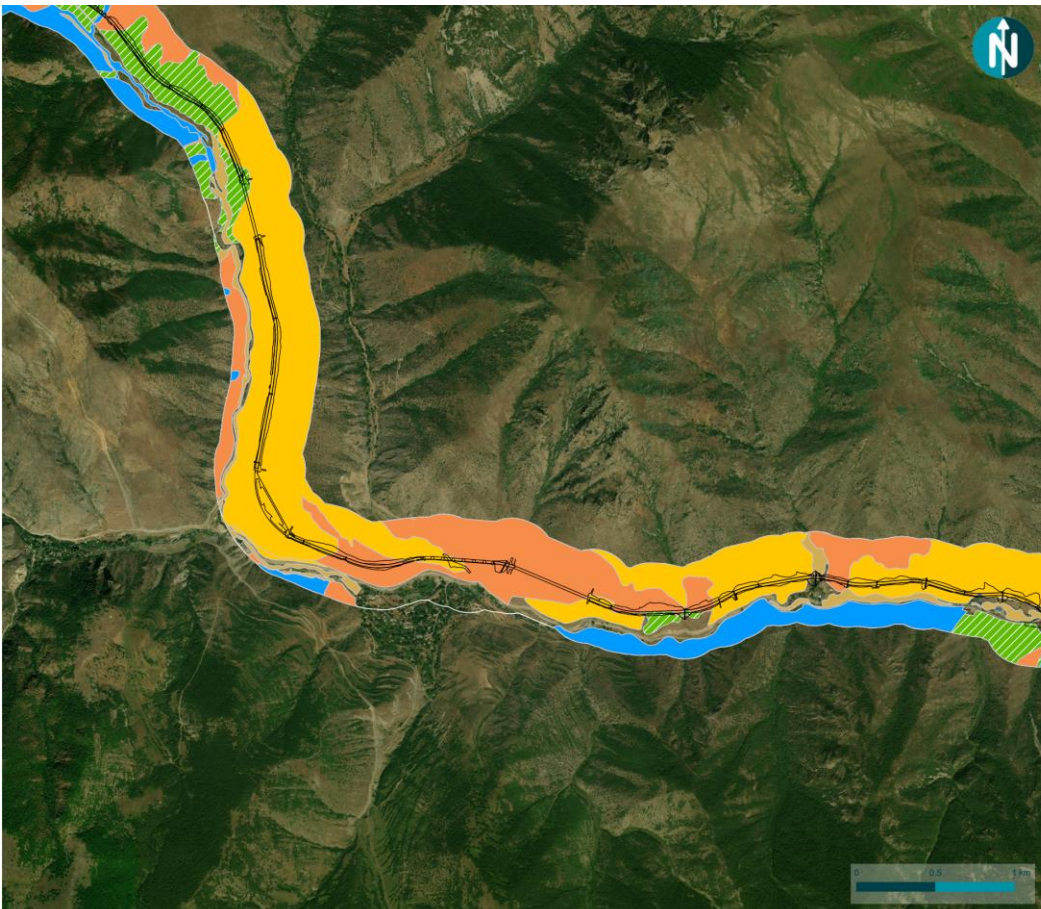
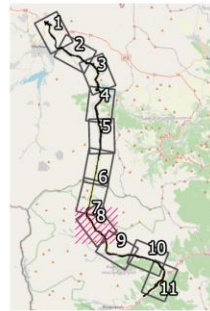

Natura 2000 habitats map
8 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 4040* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 5210 Arboreal matorral with Juniperus spp.
- 6170 Alpine and subalpine calcareous grasslands
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia pallentis)
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oakhornbeam forests of the Carpinion betuli
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

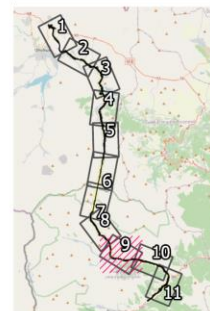

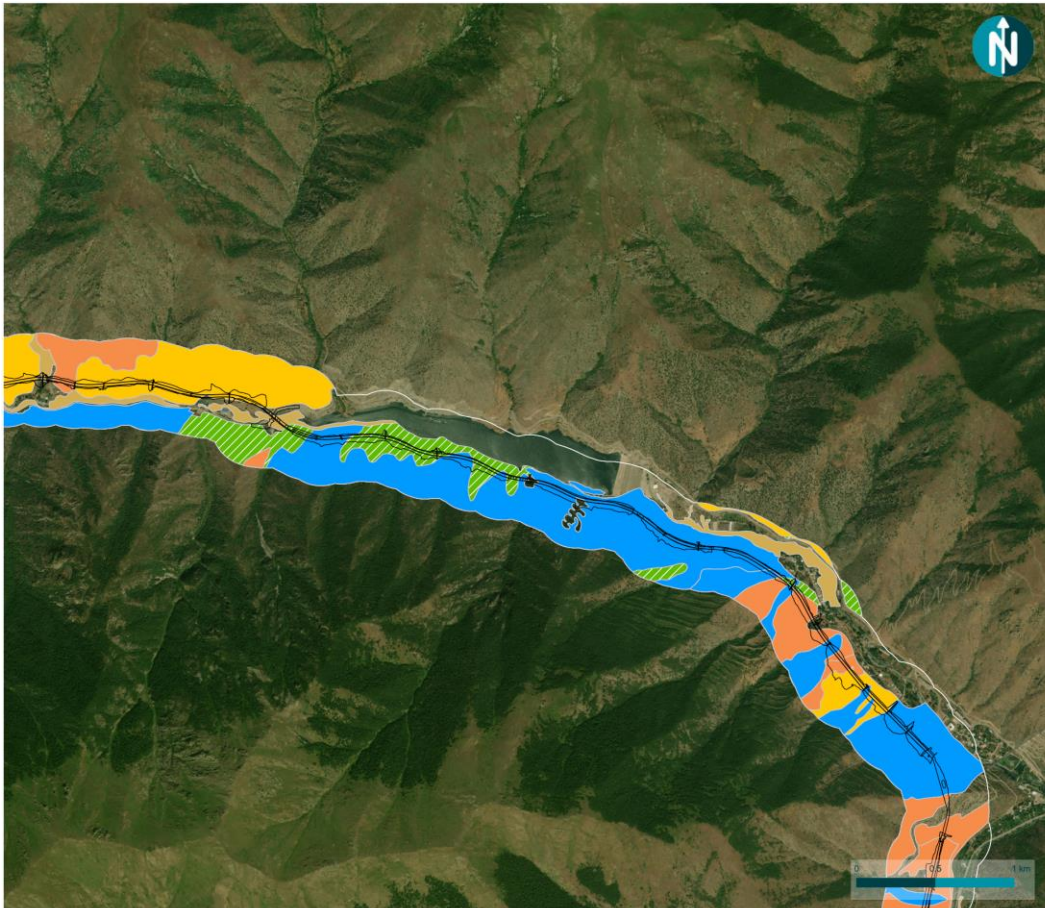
Natura 2000 habitats map
9 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 4040* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 5210 Arboreal matorral with Juniperus spp.
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia pallentis)
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oakhornbeam forests of the Carpinion betuli
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

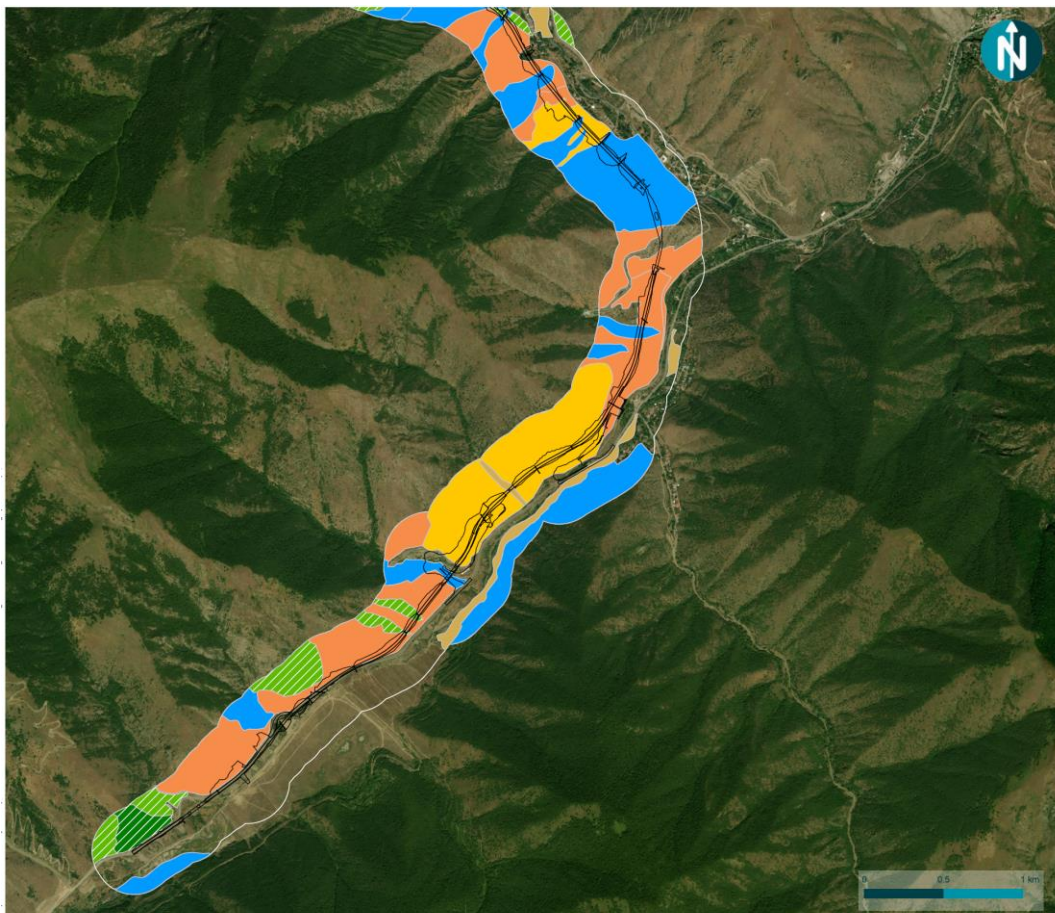
 N

Natura 2000 habitats map
10 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 5210 Arboreal matorral with Juniperus spp.
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia patentes)
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oakhornbeam forests of the Carpinion betuli
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

 N

Natura 2000 habitats map
11 / 11
Sisian - Kajaran Road

Perimeters
Buffer of 250m around the footprint
Project footprint

Habitats listed in Annex 1 of EU Habitats Directive or Resolution 4 of Bern Convention

- 40A0* Subcontinental peri-Pannonic scrub
- 5210 Arboreal matorral with Juniperus spp.
- 6190 Rupicolous pannonic grasslands (Stipo-Festucetalia patentes)
- 6240* Sub-pannonic steppe grasslands
- 9160 Sub-Atlantic and medio-European oak or oakhornbeam forests of the Carpinion betuli
- 92A0 Salix alba and Populus alba galleries

